

Tŕnistá cesta k svojmu sídlu

Pred deväťdesiatimi rokmi vysvätili za biskupa bl. Pavla Petra Gojdiča, OSBM

str. 4

Urážka Boha či veriacich?

Čo a akými prostriedkami štát chráni a čo by mal chrániť

str. 8

Sobotné večery

Rozprávky sú prvou školou morálky, kde sa učí pokore i hrdosti, pravde i cti

str. 20

Kresťanský smörgåsbord

Smörgåsbord. Drvivá väčšina z nás netuší, čo to znamená, ale máme ho radi. Vznikol vo Švédsku, aby hostitelia nemuseli obsluhovať každého návštevníka zvlášť a zostalo im viac času na zábavu. Začali teda podávať jedlo na jeden stôl, z ktorého si každý vzal podľa chuti, no popri jedení sa mohol nerušene venovať debate. Smörgåsbord, čiže švédsky stôl, je teda vlastne samoobslužný spôsob, pri ktorom si hostia sami nakladajú. Stále má veľký úspech a je bežnou súčasťou nielen rôznych akcií, hotelov a rekreačných stredísk, ale aj nejednej reštaurácie.

Zdá sa, že v súčasnosti sa spoznávanie kultúr jednotlivých národov sústreďuje predovšetkým na gurmánstvo. Niet televíznej stanice, na ktorej by sa nevarilo, časopis bez receptov nemá ten správny cveng. A tak sa kultúra stolovania začína pomaly prenášať aj do duchovného života. Všimol si to aj Gilbert Keith Chesterton: „*Moderný svet Becketovej rúcha považuje za priveľmi bohaté a jeho jedlá za priveľmi chudobné. No potom je moderný človek v dejinách výnimkou; nijaký iný človek predtým nejedol tak dôkladne pripravené večere v takých škaredých šatách.*“

Žiaľ, v ostatných rokoch sme svedkami ďalšieho paradoxu. Najmä z radov umelcov a intelektuálov sice dochádza k výraznejšiemu počtu konverzií na katolicizmus či k opätovnému návratu do lona Cirkvi, ale, žiaľ, neraz na spôsob akéhosi kresťanského smörgåsbordu, švédskeho stola. Z učenia Cirkvi si totiž títo neokresťania vyberajú len to, čo sa im páči a čo im vyhovuje. Dokonca pre túto skutočnosť už aj vzniklo označenie – *katolícka cafeteria*. A tak na duchovných švédskych stoloch zostávajú v presexualizovanej dobe najmä cirkevné učenie o ľudskej sexualite a o veciach s ňou súvisiacich, akými sú potraty, antikoncepcia, rozvod, predmanželský sex, masturbácia, pornografie či morálny status homosexuálnych zákonov. Je len príznačné, že takýto „bufet“ vznikol po vydaní encykliky bl. Pavla VI. *Humanae vitae*. Aj preto svätý Ján Pavol II. označil tieto tendencie za „*vážnu chybu*“, ktorá „*spochybňuje učenie Cirkvi*“.

Asi je zbytočné klásť si otázku, či sa dá takto oklieštené Kristovo evanjelium a Magistérium Cirkvi ešte považovať za autentické. Napokon, Benedikt XVI. to povedal jasne: „*Byť dospelý znamená mať vieru, ktorá nepodlieha vlnám súčasnej módy a najnovších noviniek. Len viera, ktorá je hlboko zakorenená v priateľstve s Kristom, je dospelá a zrelá.*“ Svätý Otec František bol ešte konkrétnejší: „*Môžu sa nazývať katolími, ale majú jednu nohu z dverí vonku.*“

Štyri dominikánske sestry: Šimon z Cyrény pomáha niesť kríž

A neklamme sa – ani my nie sme imúnni. Veď pribúdajúcich „*s jednou nohou z dverí vonku*“ nie je len za veľkou mláskou, ale aj v Európe, ba aj u nás doma. Pridávame sa k nim všetci, ktorí nezapierame samých seba, odhadzujeme Kristov kríž a nenásledujeme ho (porov. Mk 8, 34).

Naozaj sa neodvažujem povedať, či aj ja som si nevytvoril vlastný smörgåsbord.

PAVOL PRIKRYL

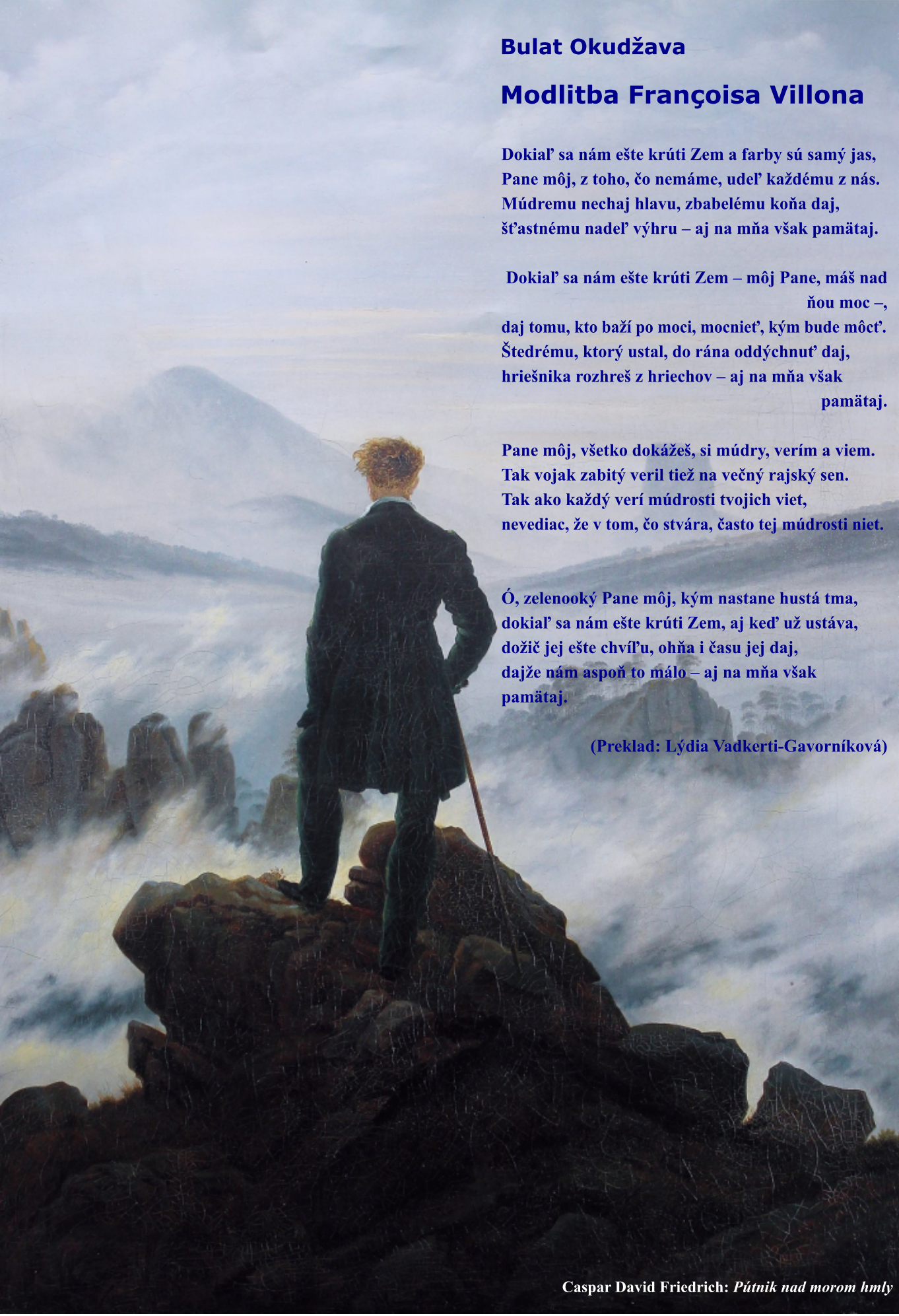
Podporte časopis VOX

**Do konca apríla 2017 ho môžete
podporiť aj poukázaním**

2 % z dane.

Viac informácií získate na www.vox.prikryl.sk

Vox In Deserto

Bulat Okudžava

Modlitba François Villona

Dokiaľ sa nám ešte krúti Zem a farby sú samý jas,
Pane môj, z toho, čo nemáme, udeľ každému z nás.
Múdremu nechaj hlavu, zbabelému koňa daj,
šťastnému nadeľ výhru – aj na mňa však pamätaj.

Dokiaľ sa nám ešte krúti Zem – môj Pane, máš nad
ňou moc –,
daj tomu, kto baží po moci, mocniet', kým bude môcť.
Štedrému, ktorý ustal, do rána oddýchnuť daj,
hriešnika rozhreš z hriechov – aj na mňa však
pamätaj.

Pane môj, všetko dokážeš, si múdry, verím a viem.
Tak vojak zabitý veril tiež na večný rajský sen.
Tak ako každý verí múdrosti tvojich viet,
nevediac, že v tom, čo stvára, často tej múdrosti niet.

Ó, zelenooký Pane môj, kým nastane hustá tma,
dokiaľ sa nám ešte krúti Zem, aj keď už ustáva,
dožič jej ešte chvíľu, ohňa i času jej daj,
dajže nám aspoň to málo – aj na mňa však
pamätaj.

(Preklad: Lýdia Vadkerti-Gavorníková)

Pred deväťdesiatimi rokmi vysvätili za biskupa blahoslaveného Pavla Petra Gojdiča, OSBM

Tárnistá cesta k svojmu sídlu

Dňa 25. marca, na sviatok Zvestovania Pána, si Gréckokatolícka cirkev na Slovensku pripomenula 90. výročie biskupskej vysviacky blahoslaveného vladyku PAVLA PETRA GOJDIČA, OSBM.

vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa koncom roku 1939 právne postavenie biskupa Mons. Pavla Petra Gojdiča stalo opäť predmetom nielen politického, ale aj cirkevnoprávneho záujmu.

venska. Jednou z obetí týchto napätí mala byť Gréckokatolícka cirkev a jej biskup Pavel P. Gojdič. Zo strany slovenskej vlády sa preto podnikli niektoré kroky, ktoré mali „spacifikovať“ biskupa.

Biskup Pavel P. Gojdič, cítiac averziu vládnych kruhov voči svojej osobe, sa nechcel stať zámienkou na tlak na celú gréckokatolícku cirkev, a preto 22. novembra 1939 adresoval Svätému Otčovi svoju žiadosť o uvoľnenie z úradu apoštolského administrátora Prešovskej eparchie a Mukačevskej apoštolskej administratúry. Dôvody svojej rezignácie vladyka Gojdič uviedol v piatich riadkoch: jednoducho uvádza, že k rezignácii ho vedie zmenená politická a cirkevná situácia a ďalšie osobné motívy. Svojou rezignáciou chce umožniť, aby sa na čelo biskupstva dostala silnejšia osobnosť majúca plnú dôveru vlády.

Blahoslavený vladyka Pavel Peter Gojdič, OSBM, bol menovaný za prešovského apoštolského administrátora 26. júna 1926 (zverejnené 14. septembra) a vysvätený za biskupa bol v Chráme sv. Klementa v Ríme dňa 25. marca 1927. Pri menovaní mu bol pridelený titul titulárneho biskupa arpasského.

PROVIZÓRIUM

Prečo sa nestal hneď riadnym prešovským biskupom, ale len administrátorom? Kedy a ako sa vlastne stal riadnym prešovským biskupom?

Dôvodom provizórneho menovania Pavla P. Gojdiča za administrátora boli v tom čase ešte neujasnené konkordátne vzťahy Svätej stolice s Československou republikou, Gojdičov mladý vek a skutočnosť, že v budapeštianskej emigrácii ešte žil predvojnový prešovský biskup Štefan Novák, ktorý zomrel až 5. septembra 1932.

V zmenenej politickej a personálnej situácii chcel sekretár Východnej kongregácie kardinál Tisserant už 20. novembra začať proces menovania Mons. Gojdiča za sídelného prešovského biskupa. Táto iniciatíva sa však stretla s odporom pražskej vlády a nedosiahla svoj cieľ. Politické zmeny nasledujúcich rokov, na istý čas oddialili riešenie tejto otázky. Po rozpade Československa a

ODMIETAVÝ POSTOJ

Biskup Gojdič začal svoje účinkovanie v predvečer veľkej hospodárskej krízy a pokračoval v ňom v období veľkých zmien súvisiacich s Druhou svetovou vojnou. Jej predohrou bol aj definitívny rozpad Česko-Slovenska, ktorý sa zavíšil v polovici marca 1939 vznikom Slovenskej republiky, začlenením Protektorátu Čiech a Moravy do Veľkoneemeckej ríše a anexiou Karpatskej Ukrajiny horthyovským Maďarskom

Už v tomto období sa začalo formovať negatívne stanovisko slovenských vládnych predstaviteľov voči biskupovi Gojdičovi. Slovenskí štátni predstavitelia boli presvedčení, že niektorí kňazi Prešovského biskupstva, medzi nimi aj brat biskupa Gojdiča, organizovaní v Ruskej národnej rade chcú na seba strhnúť politické vedenie gréckokatolíkov. V novom politickom usporiadaní Slovenskej republiky bola teda Gréckokatolícka cirkev, najmä jej hierarchia, vnímaná ako rušivý faktor a ako brzda nového národno-obrodzovacieho procesu.

ŽIADOSŤ O UVOĽNENIE

Prepiaty nacionalizmus Slovenskej republiky bol reakciou na predchádzajúce čechoslovakistické tendencie pražskej vlády a na etnicku podfarbenú napätia, ktoré viedli k okliešteniu územia Slo-

NUNCIOV POSTOJ

Pápežský nuncius Orsenigo komentoval Gojdičovú rezignáciu nasledovne: „Považoval som za vhodné najprv citlivo sa od neho prezvedieť, či skutočné motívy nie sú také, ktoré by sa dali odstrániť bez toho, aby boli ruténske biskupstvá zbavené tak váženého biskupa. Žiaľ, nechcel alebo nevedel uviesť konkrétnejšie motívy, ani presnejšie vyjadriť skutočnosti, ktoré by vysvetľovali jeho rozhodnutie. Celkovo sa mi zdá, že ide o chvíľu duchovnej depresie zapríčinennej istou politickou nedôverou, ktorou Slováci zahŕňajú Rusínov a ktorá u niektorých fanatických slovenských nacionalistov nadobúda formy, ktoré sú len málo zlučiteľné s tou solidaritou, ktorú si majú prejavovať synovia Katolíckej cirkvi bez ohľadu na ich obrad alebo na rozdielne politické sklony. Ako sa zdá, črtá sa nepriateľstvo medzi Rusínmi a Slovákmi. Nebolo by spravod-

»»»

livé celkom ospravedlniť Rusínov, keďže aspoň ich duchovenstvo by mohlo byť väčmi apolitické, ale predovšetkým nie je možné ospravedlniť ich protivníkov; politické vášne sú, žiaľ, vždy nepriamo úmerné veľkosti národov a na malom Slovensku zaiste majú nemalý vplyv, najprv voči Čechom a teraz voči Rusínom. Vlády zasa vedia veľmi šikovne rozduchávať tento oheň.“

POLITICKÝ PODTÓN

Už 23. decembra 1939 sa celá záležitosť predložila osobne Svätému Otcovi Piovi XII. Pápež poveril kongregáciu napísať v jeho mene Mons. Gojdičovi utešujúci a povzbudzujúci list a vyjadriť mu vôľu Svätého Otca, aby zotrval na svojom mieste.

Otázka prijatia alebo neprijatia Gojdičovej rezignácie nadobudla aj politický podtón. Minister Tuka bol začiatkom roku 1940 presvedčený, že má situáciu biskupa Gojdiča celkom pod kontrolou, že dosiahne jeho rezignáciu, a preto dokonca dal na rade ministrov schváliť aj výšku jeho budúcej penzie, ktorú by vláda vyplácala. Ako svedčí vnútorná nóta Východnej kongregácie, 27. februára 1940 sa Mons. Kapala, cirkevný radca slovenského zastupiteľstva pri Svätej stolici, informoval na Východnej kongregácii, či môže potvrdiť, že bola konečne prijatá demisia Mons. Gojdiča. Mons. Kapala pripomínal, že biskup Gojdič, „*hoci je osobne svätým človekom, predsa nie je obľúbený u slovenskej vlády*“.

Dňa 29. februára 1940 Mons. Kapala prišiel opäť na Východnú kongregáciu a v privátnej a dôvernej forme chcel prečítať list slovenského ministerstva zahraničných vecí, ktoré sa dozvedelo, že Gojdičova demisia bola zamietnutá,

a žiadalo slovenské zastupiteľstvo pri Svätej stolici, aby intervenovalo v prospech prijatia tejto rezignácie.

SÍDELNÝ BISKUP

Medzitým sa vec Gojdičovho povýšenia na sídelného prešovského biskupa dostala do ďalšej fázy. Berlínsky nuncius Cesare Orsenigo 8. marca 1940 informoval Východnú kongregáciu o svojom stretnutí s ministrom Černákom, zastupujúcim Slovensko v Berlíne. Černák predstavil negatívne stanovisko slovenskej vlády ku Gojdičovmu menovaniu z obavy, že Gojdič bude uprednostňovať Rusínov pred Slovákmi.

Nuncius Orsenigo uvádza: „*Usiloval som sa vykryť tento úder tým, že som najprv poznamenal, že čnosti Jeho Excelencie Mons. Gojdiča sú také, že ho povyšujú nad akékoľvek uprednostňovanie a rozlišovanie, a potom som na-*

vrhol, že by mohol byť vyzvaný, aby mal dvoch osobitných generálnych vikárov, jedného pre Slovákov a druhého pre Ukrajincov.“ (sic!)

Minister Černák tento návrh akceptoval a podujal sa ho tlmočiť slovenskej vláde. Dňa 7. marca 1940 potom referoval Orsenigovi súhlas slovenskej vlády s týmto riešením. Následne 11. mája 1940 Svätý Otec schválil návrh Východnej kongregácie menovať biskupa Gojdiča sídelným prešovským biskupom. To sa nakoniec udialo 17. júla 1940.

Ako historický paradox môžeme ešte uviesť, že to bol deň Gojdičových narodenín, ktorý sa o dvadsať rokov stal aj dňom jeho smrti a tera je dňom jeho liturgickej spomienky.

Arcibiskup CYRIL VASIL, SJ/RV
(Odseky a medzitoluky: red.)
(Snímky: archív)

*Kto stratil majetok, nestratil veľa.
Kto stratil slobodu, stratil mnoho.
Kto stratil vieru, stratil všetko.*

SVEDECTVO

ČASOPIS TABUIZOVANÝCH FAKTOV

Nová generácia kňazov prekonáva následky neblahého vplyvu tzv. *osemašesdesiatnikov*

Nemecký kardinál WALTER BRANDMÜLLER sa v časopise *PUR Magazin* zamýšľa o novom kňazskom type, spojenom s rýdzou katolíckou tradíciou, ktorý vstupuje na katolícku scénu. Ako cirkevný historik tento proces nepovažuje za nič výnimočné a vidí ho veľmi nádejne.

Snímka: Pixabay

Už viac ako desať rokov môžete stretnúť stále viac kňazov – a to nielen v Ríme – ktorých rozpoznáte podľa oblečenia. V pokoncilových rokoch bolo dlhý čas úplne bežné, že kňaz nosil „civil“, nezriedka s ležérnou nebalosťou. Nechcel byť iný než všetci ostatní, hľadal blízkosť k ľuďom, ktorých nechcel odstrašiť vybraným odevom.

Teraz nastal neprehliadnuteľný obrat. Nielen kňazi a rehoľníci sa už dlhší čas obliekajú „klerikálne“, vyžívajú sa v tom aj seminaristi.

Keď teraz stretnete oných kňazov, ktorých mnohí s dešpektom volajú *kra-vaťáci*, väčšinou sú to prešediveli páni cez šesťdesiatku. Je tu teda viditeľná generačná zmena – nastupuje už nová a mladšia kňazská generácia.

Prirodzene, že pritom nejde o textil, ale o rozlúčku s „pokoncilovým“ kňazským typom a o ohlasenie nového typu. Kňazi, ktorí sa považovali za pokrokových, otvorených svetu a blízkych ľuďom, totiž v skutočnosti sami seba vnímali skôr ako poradcov životného štýlu a sociálnych pracovníkov než za hlásateľov evanjelia a liturgie, udeľujúcich sviatosti.

O tom, čo sa pritom stalo z evanjelia, liturgie a prijímania sviatostí, sa už dostatočne popísalo a prečasto vyžalovalo, než aby sme to tu museli opakovať.

Nový kňazský typ predstavujú mladíci, no nie ako moderátori spoločenstiev a modlitebných festivalov, ale mladíci v košeli s kolárikom a záľubou v tradičných formách zbožnosti.

Je však tento typ skutočne nový? Určite nie! Je skratka autentický, rýdzo katolícky.

HLBŠÍ ZÁUJEM

Ak pozorne čítame príslušné dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu – ako *Presbyterorum ordinis* vzťahujúce sa ku kňazskému životu a službe, či *Optatam totius* o výchove ku kňazstvu, s údivom zisťujeme, že práve títo mladí muži, ktorí koncil poznajú len z vyučovania cirkevných dejín, sú jeho myšlienkam oveľa bližšie než ti, ktorí ho ešte zažili.

Náhle sa opäť vysoko cení adorácia, slávnostná liturgia, vernosť pápežovi a biskupovi, súhlas s Kristovým nasledovaním v celibáte. S úžasom sa objavuje latinčina a gregoriánsky chorál a tam, kde sa od motu proprio *Summorum pontificum* Benedikta XVI. slávi svätá omša v mimoriadnej forme rímskeho rítu, týchto mladých seminaristov vždy nájdete v sprievode ich priateľov „zo sveta“. Títo na kňazstvo sa pripravujúci mladíci sa v porovnaní s predchádzajúcou študentskou generáciou vyznačujú oveľa hlbším záujmom o štú-

dium teológie, namiesto angažovanosti v sociálnych aktivitách.

Nový a autentickej katolíckej tradícii zaviazaný kňazský typ nastupuje na širokom fronte. Pritom je príznačné, že kňazské semináre oných spoločenstiev, ktoré radi nazývame „tradicionalistické“, trpí nedostatkom priestorov. Väčšina diecéznych seminárov má naproti týmto oveľa viac miestností než študentov.

POLENÁ POD NOHY

Ak sa pýtame na príčiny tohto vývoja, nevystačíme si s obyčajnou sociologickou či psychologickou zdôvodnenou odpoveďou, po ktorej mnohí siahajú. Vo všetkých zrovnateľných prípadoch obdobná zmena vyvstávala z prehĺbenia, prezieravejšieho uchopenia, naliehavejšieho zdôraznenia a intenzívnejšieho osvojovania si viery Cirkvi. V súčasnosti azda ide o výroky Druhého vatikánskeho koncilu, ktoré doteraz zďaleka neprenikli do každodennosti cirkevného života.

Mnohí v tomto vývoji vidia nádejný príznak nového cirkevného rozmachu. Staršia generácia „otcov“ naň však nezriedka hľadá s nesúhlasnou podozrievavosťou a tu a tam ho dokonca potláča.

Zvlášť účinnými nástrojmi útlaku boli včera a zostávajú aj dnes takzvané skupinové dynamiky v seminároch, psy-

»»»

chologická, prípadne sociologická „supervízia“ a podobne. To, že pre normálneho, sebaistého mladého muža je povinnosť podrobiť sa takýmto infantilným praktikám niečo úplne nehanebné, mnohí predstavení seminárov, zdá sa, vôbec nevnímajú.

Pre nemálo týchto mladíkov je rovnako tak nebezpečné, nechať sa prichytiť s ružencom v ruke alebo v adorácii pred svätostánkom. Nie sú výnimočné prípady, keď takýchto seminaristov aj prepustili ako nevhodných kandidátov kňazstva. Tam, kde sa až tak d'aleko nezachádza, sa však neraz predstavení seminára postarajú o to, aby sa takýto „podozrivý“ bohoslovec dostal na prax k niektorému farárovi, od ktorého sa očakáva, že ho „dá do laty“.

Ak takéhoto kandidáta napokon vysvätia za kňaza, môže sa ľahko stať, že ho pridelia k farárovi, ktorý s „nasmerovaním“ svojho kaplána vôbec nesúhlasí. Nezriedka sa deje, že mu zakazuje či znemožňuje trebárs aj slávenie svätej omše, ak mu v ten deň nebola pridelená.

OPAKOVANIE HISTÓRIE

V takýchto prípadoch je konflikt nevyhnutný. A keď sa kaplán obráti na ordinariát? Dostane odtiaľ nejakú pomoc? Podobný scenár však nie je v dejinách Cirkvi vôbec nový a v tom je, do istej miery, pre nás akási útecha.

Stret medzi pomalou zotrvačnosťou a reformátorským vznetom je fenomén vlastný celým cirkevným dejinám, ktorý sa neodvratne opakuje v pravidelných vlnách. Život Cirkvi sa ubera údlím a potom vystupuje na horstvá novo získanej hĺbokej a radostnej viery.

Čo našiel sv. Bonifác v Nemecku, keď doň prišiel z vysoko cirkevne a kultúrne rozvinutého Anglicka? Na biskupských stolcoch sedeli opilci, bitkári a cudzoložníci; kňazi nevedeli správne odriekať ani krstnú formulu. Nasledoval tvrdý boj, pri ktorom sa sklúčený svätec mnoho ráz obracal na pápeža o radu a pomoc. No niekoľko desaťročí po jeho smrti zažíva Cirkev v ríši Karola Veľkého dobu nebyvalého rozkvetu. Biskupi a kňazi dorástli na výšku svojho povolania a presadili sa.

Sotva o dve storočia nato opäť nastalo obdobie úpadku, ktoré bolo treba prekonať. Rozmohlo sa obsadzovanie biskupských stolcov svetskými pánmi, predaj cirkevných úradov, konkubinát biskupov a kňazov. To všetko ochromovalo život Cirkvi.

No v súvislosti s týmto zlom sa pohli mladé reformné sily, ktoré si osvojili program pápeža Gregora VII. a dali sa

Snímka: The Priests

do diela. Na aký odpor však narazili! Biskupov, horľiacich za zmenu, vyhánali; jedného opáta, Gregorovho stúpenca, synoda protireformných biskupov dala zbičovať, týrať a uvrhnúť do väzenia. Nakoniec predsa vyšla Cirkev aj z tejto búrky očistená a posilnená.

PÔJDE TO BEZ KONFLIKTU?

Niečo podobné sa stalo – ak učiníme veľký skok časom – po Tridentskom koncile a o ďalšie dve storočia neskôr, v prvých desaťročiach 19. storočia – vzápätí po osvietenstve a revolúcii. Najmä Francúzsko zažilo, v neposlednom rade pod vplyvom takých spisovateľov ako Chateaubriand a de Maistre ohromujúce znovuzrodenie náboženského života, takmer vyhasnutého radikálnym osvietenstvom a revolúciou.

V nemeckej jazykovej oblasti tejto obrode odpovedalo romantické hnutie, ktoré propagovali také časopisy ako *Katholik* (*Der Katholik*) či mníchovské *Historicko-politické listy* (*Historisch-politische Blätter*), ktoré spojovali rozhodnú prorímsku orientáciu s rastúcou sociálnou angažovanosťou. Vznikol tak klérus, ktorý sa dokázal zaviazat' opätovne aktuálnemu ideálu *libertas Ecclesiae*, teda Cirkvi nezávislej od štátnej moci. Keď sa potom v druhej polovici 19. storočia začal v Bádensku, Prusku a Bavorsku Kulturkampf a v sedemdesiatych rokoch sa vyhrotil do najostrejších stretov, bolo to práve toto „ultramontánne“ duchovenstvo, ktoré rad-

šej šlo do väzenia, než aby sa podvolilo zákonodarstvu Kulturkampfu. Neskôr dôsledky tohto postoja dozreli ešte za nacistickej diktatúry, ktorej sa tiež nepodarilo katolícky klérus „zglajchšaltovať“.

Až v druhej polovici 20. storočia nastáva nová generačná zmena, ktorá pod vplyvom hnutia *osemašestiatnikov* dospieva k známym koncom. Ich následky začala prekonávať zmieňovaná nová kňazská generácia. Bude jej prislúchať, aby naplnila Druhý vatikánsky koncil tak, ako to požadoval Benedikt XVI., a vykoná reformu v kontinuite s cirkevnou tradíciou.

Teraz bude záležať na tom, či túto generačnú výmenu zvládneme bez generačného stretu. To býva, ako nám hovorí empirická skúsenosť, veľmi náročné. Zástupcovia onej prelomovej generácie totiž ešte stále držia vo svojich rukách opraty cirkevnej vlády. A hoci sa k nastupujúcim silám nestavia rovno odmietavo, pozerá sa často na ne úplne nechápavo.

Ak nepôjde „starým“ len o presadenie seba a „mladým“ len o sebarealizáciu, ale obom o príchod Božieho kráľovstva, prebehne aj táto generačná výmena bez generačného konfliktu.

Kardinál WALTER BRANDMÜLLER

(Pri čítaní si treba uvedomiť, že autor opisuje situáciu v Nemecku a v niektorých západných krajinách – pozn. red.)
(Odseky a medzititulky: redakcia)

Čo a akými prostriedkami štát chráni a čo by mal chrániť

Urážka Boha či veriacich?

Pred piatimi rokmi vyvolal v Nemecku spisovateľ Martin Mosebach svojím príspevkom o trestnosti rúhania (*Vom Wert des Verbotens*) veľkú diskusiu. Zapojoil sa do nej aj významný súčasný nemecký katolícky filozof ROBERT SPAEMANN, ktorého esej *Urážka Boha či veriacich?* (*Beleidigung Gottes oder der Gläubigen?*) uverejňujeme.

Niečo tu nehrá, niečo tu nie je v poriadku. Nemecké právo (a nielen nemecké) a ešte väčšmi nemecká súdna právomoc žiadajú od nábožensky cítiaceho občana, aby to, čo je mu najsvätejšie, sa verejne a bez-trestne vysmievalo, zosmiešňovalo a po-lievalo kýblikmi špiny. Tu a tam sa ná-jde sudca, ktorý vidí, že už to niekde za-šlo príďaleko a možno niekomu dá pod-mienku. Spravidla sa to však nestane, najmä od čias, odkedy je trestná len ta-ká urážka, ktorá „ohrozuje verejný po-koj“.

REAKCIE BEZ NÁSILIA

Povedané inými, jasnejšími slovami: Zákonnej ochrany sa už dostáva len mohamedánskemu náboženstvu. Kresťanskému nie, pretože kresťania nereagu-jú na urážku násilím. Moslimovia sú ho však schopní skôr použiť – a v nijakom prípade nielen „islamisti“.

Keď v Londýne pred rokmi prišiel do kín film *Posledné pokušenie Krista*, o tri dni ho prestali premietiť, pretože moslimovia sa nechali nahlas počuť, že urážku Krista, ktorý, ako je známe, je pre islam prorokom, nemôžu strpieť. Skutočnosť, že kresťania vec vyriešili neúčinnými protestmi, mohla u moslimov vyvolať len tiché pohrdanie. Ako si z toho moslimovia vyvodili, kresťanom nie je zjavné nič skutočne sväté.

Tento záver nedoceňuje, že kresťania v zhode s Ježišovým učením neodpo-

vedajú na utrpené bezprávie násilím. Kresťania od nepamäti prisúdili mocenský monopol štátu. Modlili sa za cisárov, ktorí ich prenasledovali, rovnako ako neskôr za kresťanskú vrchnosť. Prirodzene však dúfali v ochranu, ktorá bola v rukách štátnej moci. Veď napokon – rímske úrady sa síce pokúšali donútiť kresťanov k uctievaniu cisárovej podobizne a „vyznávačov“ usmrcovali, v praxi však nedovolili takú mieru pohrdania voči tomu, čo bolo kresťanom sväté a pre čo umierali, aká je bežná v súčasnosti.

TRI OTÁZKY

Isteže, kresťania sú slovami sv. Pavla „v tomto svete cudzincami“, a to rovnako tam, kde sú aj občania štátu. To však neznamená, že sa svojho občianstva dobrovoľne vzdávajú. Ako sa píše v *Skutkoch apoštolov*, ten istý Pavol sa pred veliteľom jeruzalemskej posádky odvolal na svoje rímske občianstvo (porov. Sk 22, 25).

Otázka znie: Mala by urážka náboženstva byť vôbec trestná – a ak áno, prečo?

A ďalej: V čom vlastne spočíva náležitá skutková podstata?

No a po tretie: Mali by tresty za rúhanie byť kruté alebo hlavne symbolické? Čiu dôstojnosť treba brániť – Božiu česť či česť veriacich?

V týchto veciach musí byť od samého počiatku jasno.

ISLAM

V starozákonnom židovstve, rovnako ako v súčasnom islame, ide o Božiu česť. Boh ako najvyšší zákonodarca je urážaný, keď sa prestupujú jeho zákazy. Táto urážka sa musí stíhať – tam, kde ide priamo o Božiu osobu, udeľením najvyššieho trestu, teda trestom smrti. Trestajúcim subjektom je buď štát – v prípade islamského štátu, ktorého základom je šaria –, alebo umma (arabský výraz, ktorý doslova znamená komunita či národ – pozn. red.) – nadnárodná obec všetkých moslimov.

Je to teokracia, ktorá usmrtenie páchatel'a, nech ho už chytia kdekoli, povoľuje každému moslimovi. Barbar-ské popravy posledných desaťročí alebo vyhrážanie sa vraždou spisovateľom sú logickými dôsledkami takejto teokracie. Keď už totiž vôbec islamské štátne právo hovorí o Bohu, ktorého dôstojnosť by malo trestné právo brániť, potom by akýkoľvek trest nižší než trest smrti bol už sám o sebe hanobením tohto Boha.

OCHRANA VERIACICH

Kresťania sú vnímaní ako ľudia, pre ktorých je Boh najvyššia skutočnosť, čo sa týka života a smrti. Byť kresťanom v sebe zahŕňa základnú pripravenosť zaplatiť smrťou svoje vyznanie Boha a Krista, pravda, vlastnou smrťou, a nie smrťou niekoho iného. Preto nemá skutková podstata blasfémie, čiže rúhania, v našom trestnom práve miesto. V svetskom práve nejde o Boha, ale o človeka – ale o človeka, ktorému ide o Boha.

Boh nepotrebuje obranu. To on chráni nás. Chránení však musia byť aj ľudia, ktorým na Bohu záleží, ľudia, ktorí v Boha veria. Sú to oni, ktorí sa cítia zasiahnutí urážkou náboženstva, a to

»»

vážnejšie a hlbšie, než keby bola urážka namierená proti ich vlastnej osobe.

Boh je pre kresťanov svätý. Štát, ktorý nebráni svojich občanov pred nactiutňaním toho, čo je pre nich najsvätejšie, nemôže požadovať, aby sa títo ľudia cítili ako občania jeho komunity. Ak ide o kresťanov, zostávajú lojálnymi poddanými, ale ničím viac. Pre koho je urážanie náboženstva natoľko dôležité, že je pripravený zaň zaplatiť aj cenu v podobe opakovaného trestného stíhania, má ju zaplatiť. A čo sa týka výšky trestu, mala by byť asi dvojnásobkom trestu za urážku človeka – ani viac, ani menej.

ZADEFINOVAŤ DELIKT

Jadro problematiky trestnosti rúhania odjakživa spočíva v ťažkosti určiť jednoznačnú definíciu skutkovej podstaty. Je zrejmé, že nesmie ísť o „verejnoprávny“ delikt, pri ktorom nezáleží na tom, či sa niekto skutočne cíti byť dotknutý. Tento priestupok si vyžaduje žalobcu, ale žalobcov pocit urazenosti sa na druhej strane nesmie stať jediným meradlom, pretože by sme tým uznali absurdnú precitlivosť. Tu si nevystačíme bez súdne vymieraného priestoru, to však v konečnom dôsledku platí pre každú urážku. Aj tu sudca musí zvážiť, či sa niekto cíti byť právom urazený či nie. Spravidla to aj funguje. Práve tak by to však malo platiť aj pri rúhaní.

Aj napriek náboženskej neutralite sekulárneho štátu existuje jedna udalosť, ktorej sa priznáva sakrálnosť obdobná Ježišovmu ukrižovaniu. Predstavme si, že by niekto pod nadpisom *Arbeit macht frei* zverejnil obrázok plynovej komory s množstvom polomŕtvych žiab. Nikto by tu nepopieral, že ľudia, ktorí sa cítia urazení, na to majú objektívne ospravedlnenie. Popieranie vyvraždenia šiestich miliónov židov by síce malo byť práve tak málo trestné ako popieranie Ježišovej smrti na kríži napríklad v *Koráne*. Dá sa to, a aj by sa malo, jednoducho vnímať ako zlý výklad skutočnosti. Pre otázky pravdy však nie je štát rozhodujúcou inšinciou. Zosmiešňovanie obetí by naproti tomu bolo objektívnou urážkou, ktorá by právom nezostala beztrestná.

Genocída židov sa v Európe od sedemdesiatych rokov minulého storočia vyzdvihla takmer na posvätnú rovinu. Mnohí – napríklad bývalý nemecký minister zahraničných vecí Joschka Fischer – v nej chcel vidieť „zakladajúci mýtus“ Spolkovej republiky Nemecko, a to aj proti zdravému rozumu. Na rozdiel od Ježišovej smrti však nemá táto vražda povahu Vykúpenia. Rýdzi zlo-

MB Hopkinsová: *Životy visiace v rovnováhe*

čin ako mýtus, zakladajúci štát, to nemôže byť dobré.

BÖCKENFÖRDOVA DILEMA

Doteraz otvorenou otázkou zostáva, ako má sekulárny štát nakladať s predpokladmi, bez ktorých by nemohol žiť, ktoré však nemôže garantovať, ako hovorí aj známa Böckenfördova dilema (Ernst-Wolfgang Böckenförd je bývalý nemecký ústavný sudca – pozn. red.). Musí ich ignorovať, alebo ich má pestovať, podporovať a uprednostňovať? Teda predovšetkým náboženstvo, a najmä kresťanstvo, ktoré patrí k najdôležitejším koreňom našej civilizácie.

Nemecká ústava dokonca vyjadruje priamo kladný vzťah k viere v Boha, keď sa hovorí o otcoch zakladateľoch a ich zodpovednosti pred Bohom. A ústavný zákon Severného Porýnia-Vestfálska vyhlasuje „úctu k Bohu“ za povinný výchovný cieľ svojho školstva. No aj napriek tomu sa zákonodarstvo v náboženských veciach z dobrých dôvodov obmedzuje na ochranu pocitov veriacich, a nie na predmet pocitov.

V sedemdesiatych rokoch minulého storočia som pri vchode do parížskej Katedrály Notre-Dame videl cedulku, ktorá návštevníkov vyzývala na „úctu k pocitom tých, ktorí túto katedrálu pokladajú za sväté miesto“. Táto slávna atedrála patrí francúzskemu štátu a do tej miery bol tento nápis spolovice korektný. Chrám však spravuje Cirkev a z jej úst je takéto vyhlásenie škandálne. Katedrála je to, za čo ju majú veriaci, totiž miesto modlitby. A ako taká si vyžaduje úctu. Našťastie, od tých čias už nápis zmizol. Nahradilo ho prijateľnejšie vyjadrenie ako bolo to predchádzajúce, ktoré bolo priveľmi extrémnym výrazom laického poňatia francúzskeho štátu. Štát však nesmie svoje nepísané predpoklady ignorovať. No nemôže ich ani zaručiť. Čo však môže, je šetrné zachádzanie s nimi – a to je jeho povinnosť. A šetrné nakladanie zahŕňa zákonnú záštitu.

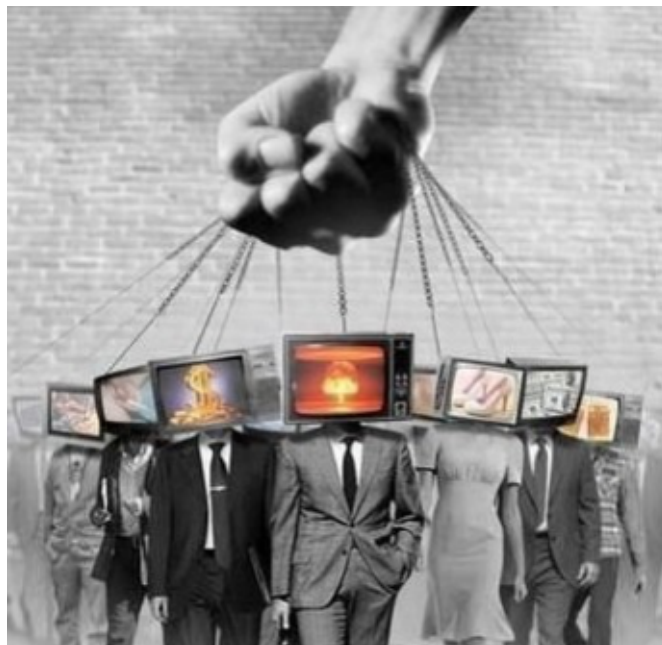
ROBERT SPAEMANN

(Odseky a medzititulky: redakcia)
(Snímka: net)

Kardinál Tomko o odkaze novinára Ettore Bernabeiho, presadzovateľa pravdy v médiách

Informácia a pravda

Pravdivosť informovania a zodpovednosť za obsah programov je etická požiadavka na činnosť všetkých masmédií. V tejto súvislosti kardinál JOZEF TOMKO poukazuje na pozitívny odkaz Ettore Bernabeiho (1921 – 2016), niekdajšieho dlhoročného riaditeľa štátneho rozhlasu a televízie v Taliansku RAI, ktorý zomrel 13. augusta 2016.

Ettore Bernabei, ktorý bol dlhé roky na čele verejných ustanovizní, akou je talianska štátna televízia a rádio RAI, zomrel vo veku 95 rokov. Mal veľký vplyv na informácie a na utváranie kultúrneho zmysľania talianskeho obyvateľstva. Bol to opravdivý kresťan, ktorý sa nikdy netajil svojou vierou. Aj jeho ideologickí protivníci uznávali, že to bol čestný, nestranný človek, novinár na vysokej kultúrnej a mravnej úrovni.

ŠKODLIVOSŤ KLAMSTVA

Po jeho smrti vznikla verejná debata, či veriaci človek môže byť nestranný, pravdivý, objektívny novinár, či môže kvalitne slúžiť verejnosti, ktorá je názorovo rôznorodá. Inými slovami, či jestvujú zásady, ktoré má sledovať každý novinár a vôbec každý človek, ktorý podáva nejaké informácie.

V súčasnosti sa svetová tlač dost' široko zaoberá aj náboženskými a cirkevnými otázkami. Ako iné oblasti, tak aj Cirkev je občas obeťou nekorektného a neobjektívneho správania sa zo strany tlače. Televízne prenosy môžu svojimi zábermi z udalostí a zo skutočností byť objektívne, ale môžu sa zneužiť iným spôsobom. Pravdivosť správ, informácií, ba aj každého tvrdenia je dôležitá pre ľudské spolunažívanie a pre všeobecné dobro. Spoločenský život by bol falošný a neľudský, keby sa nezakladal na pravdivosti v reči, chovaní a konaní. Život v klamstve je nielen materiálne škodlivý pre jednotlivcov a pre spoločné dobro, ale privádza do spoločnosti, ako aj pre jednotlivca,

aj atmosféru duchovného nepokoja, neistoty a vzájomnej nedôvery.

Tu sa okamžite vynorí otázka o pravde správ, ktoré nám v súčasnosti priam chrlia rôzne komunikačné prostriedky z oblasti politiky, ekonomiky, športu a podobne. Aj posledné letné olympijské hry ukázali v dobrom či zlom, že otázka pravdy je dôležitá najmä v informáciách.

POZNANIE PRAVDY

Pravda vás vyslobodí (Jn 8, 32). Toto tvrdenie je dôležité. Pravda nás ochráni pred škodlivými následkami klamstva, pomôže nám zachovať si vnútorný pokoj v osobnom živote aj v spoločenských stykoch s inými ľuďmi.

My potrebujeme pravdu hľadať, poznať a žiť; iba vtedy bude náš život naozaj ľudský a naše chovanie k iným ľuďom.

Preto sa aj kresťan musí usilovať poznať pravdu. Musí ju hľadať aj pomocou komunikačných prostriedkov, ktoré nám vždy hojnejšie núka dnešný pokrok. Veď' hneď' zrána alebo pri prvej možnosti otvárame rádio alebo televízor, siahame po novinách. Komunikačné prostriedky sú zväčša na každom kroku a prinášajú nielen suché, objektívne informácie, ale často sa k nim pridávajú posudky a názory, ktorými nás ovplyvňujú. Vytvárajú takzvanú „verejnú mienku“ a pre ich ľahký vplyv na masu voláme ich cudzím, ale výrazným názvom *masmédiá*. Mnohí ich považujú za „tretiu veľmoc“. Môžu ľuďom urobiť dobrú službu, ale možno ich aj zmanipulovať, a tak pôsobiť veľké

škody najmä osobám, ktoré nie sú dost' pripravené na hľadanie a rozoznanie pravdy.

ÚSPECH MORÁLNOSTI

Spomínaný Ettore Bernabei verejne vyjadril svoje názory o úlohe veriaceho, najmä kresťanského novinára, ktorý pripravuje programy pre televíznu stanicu, ktorú vlastní štát alebo privátna skupina či nejaká osoba. Problém môže vzniknúť preto, lebo televízia môže svojimi scenármi a dokumentárnymi obrazmi z histórie silne ovplyvniť zmysľanie a konanie menej vzdelaných ľudí, a tým dvíhať ich mravnú výšku; môže však zvodnými alebo nemravnými obrazmi pôsobiť na zmysľanie a konanie mnohých. Televízne obrazy oslovujú rozum, vôľu, ale aj fantáziu, preto môžu mať veľké účinky na hľadiaciach, najmä ak predstavujú emotívne scény.

Ettore Bernabei spomínal, ako uviedol do televízie programy „proti prúdu“ násilníckych, nemravných, nihilistických scén; odporúčal modely vysielaní s altruistickým a solidárnym cítením a chovaním. Tvrdil, že podľa skúsenosti z veľkých filmov a aj jeho vlastnej, široké obecnstvo prijalo ním realizovanú stratégiu pozitívne. Netreba sa teda báť, že dobré podujatia skrachujú. Stačí poukázať na úspechy a obľubu seriálu *Don Matteo* (vysielal sa aj na Slovensku – pozn. red.), na dvadsaťjeden filmov s biblickým námetom alebo na životopisy význačných osobností z cirkevného i civilného života v súčasnosti či v starom Ríme a inde. K tomu sa pridávajú filmové spracovania svetových

literárnych diel takej kvality ako sú *Vojna a mier*, *Anna Karenina* a podobne. Viaceré z nich sa aj po mnohých rokoch objavujú v našich krajinách na televíznych obrazovkách.

CESTA K PRAVDE

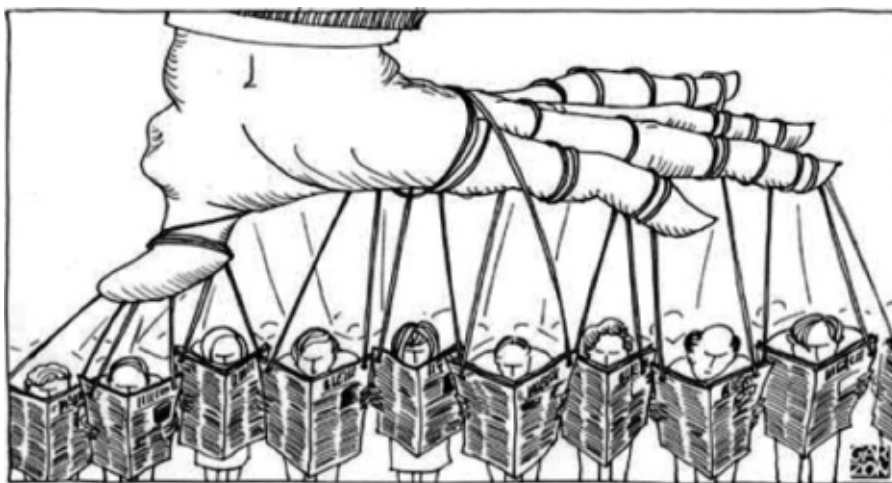
Ettore Bernabei tvrdil, že „televízia je v súčasnosti najvhodnejším prostriedkom, ako priviesť miliardy mužov a žien na cestu pravdy a spravodlivosti“.

Zároveň si však sťažoval, že „málo kto sa stará o obsah programov, to je o modely správania sa, aké sa predkladajú televíznym divákom. Pramäto inteligentov, vychovávateľov a rodičov sa usilujú sprevádzať a byť s dospievajúcimi a s deťmi, ktoré ostávajú každé popoludnie samy pred televízormi „plávať“ v sieti. Problém obsahu ostane výbušným predmetom až dokiaľ sa o neho nebudú vážne zaujímať rodičia, vychovávateľia, podnikatelia, spolu so stranami a odbormi“.

To je vážna pripomienka od takého skúseného odborníka!

POVINNOSTI NOVINÁROV

Ešte slovo o právach a povinnostiach tlače, komunikačných prostriedkov a ich pracovníkov. Niektorí novinári sa odvolávajú na právo verejnosti na informácie. Toto právo nie je neobme-

dzené, nesmie porušiť práva jednotlivých osôb na česť a spravodlivo získaný majetok. Aj novinári majú povinnosť hľadať pravdu a spravodlivosť. Nemôžu zneužívať moc tlače na utváranie falošnej verejnej mienky, ani manipulovať správy a informácie proti pravde a spravodlivosti. Najlepší novinári sú tí, ktorí vedia byť nezávislí od tlaku vonkajších síl.

Cirkev uznáva právo občanov na informácie. Druhý vatikánsky koncil považuje komunikáciu správ za veľmi užitočnú a nevyhnutnú, ale dodáva: „Správne uplatňovanie tohto práva vyžaduje, aby bola komunikácia vzhľa-

dom na obsah vždy pravdivá a pri zachovaní spravodlivosti a lásky úplná, okrem toho slušná a primeraná“ (*Inter mirifica*, 5). A preto koncil vyžaduje, „aby sa náboženské námety zverili vhodným a povolaným osobám a podávali sa s náležitou vážnosťou“ (*IM*,11).

Cirkev nemá čo skrývať pred verejnosťou. Praje si len jedno: aby aj takzvané svetské noviny, televízia a rádio slúžili pravdivej a objektívnej informácii, najmä keď ide o náboženskú a etickú oblasť. Lebo my veríme, že nakoniec pravda zvíťazí.

Kardinál JOZEF TOMKO/RV
(Odseky a medzitiulky: redakcia)

Nesmiem si zabudnúť objednať VOX

Objednávky:

vox.zdruzenie@gmail.com
0918 472 420

Ako Cirkev a pápež môžu pomôcť ku kariére úspešného novinára

Zaručená kariéra

Ako získať povest' bystrého novinára a teplé miesto v mediálnej sfére? Čo robiť, keď so zbrusu novým diplomom chcete dokázať, že si poradíte aj s takou nepríjemnou témou, akou je Cirkev a pápež?

Pred časom si redakcia britského týždenníka *The Catholic Herald* dala tú prácu a preskúmala archívy hlavných denníkov, aby poskytla začínajúcim novinárom „návod na použitie“.

Recept na zachádzanie s cirkevným prostredím sa ihneď stretol s úspechom, dokonca ho prebral aj oficiálny vatikánsky denník *L'Osservatore Romano*.

Tuhľá je onen recept:

TISÍC JE VIAC AKO MILIÓN

Za všetkých okolností nafukujte rozmery protipápežských protestov. Vezmite si Svetové dni mládeže v Madride v roku 2011, kde počet protestujúcich neprekročil ani 0,04 (slovom: štyristotiny) percenta účastníkov stretnutia s pápežom (5-tisíc proti poldruha miliónu). *BBC* sa sústredila takmer výlučne na tých prvých a systematicky ignorovala skutočný rozsah madridských udalostí.

Podobne to bolo aj počas apoštolskej cesty Benedikta XVI. v Nemecku roku 2011. Keď proti pápežovi demonštrovalo niekoľko stoviek ľudí, *BBC* hovorila o mnohých tisícoch.

Z oboch príkladov vyplýva, že slová *množstvo* a *niekoľko* si treba zapamätať – robia lepší dojem než presné čísla... A ak máte pochybnosti, čo do faktických rozmerov protestov alebo o tom, či k nim vôbec došlo, píšete obecné, približné. A nezabúdajte, že tak ako kresťania budú pripravení nastaviť druhé líce, tak ich protivníci vám nikdy ne-

odpustia, že ste im nevystrúhali povinnú poklonu a nevenovali mediálnu pozornosť. Telefón do vašej redakcie neprestane vyzváňať ani na okamih a neľútostní blogeri na vás nenechajú ani suchú nitku.

DELIŤ, DELIŤ, DELIŤ...

Ak sa objavia kritické hlasy na pápeža či Cirkev zo strany politikov alebo náboženských predstaviteľov, píšete o tom ako o faktoch. Keby sa nebudaj ukázalo, že sa veci majú inak, nikdy nič nedementujete.

Zapamätajte si aj slovo *rozdelenie*. Majte ho vždy na špičke jazyka. Skloňujte ho vo všetkých pádoch. Zapamätajte si, že pápež delí a názory na jeho osobu sú rozdelené.

Miešajte rôzne kresťanské vyznania. Na ľudí, ktorí sa v náboženstve dosť nevyznajú, to robí výborný dojem: Cirkev je rozdelená a rozbitá.

Učiteľ žurnalistiky vás asi učil opatrnému nakladaniu s adjektívami, no to neplatí na spravodajstvo z náboženskej oblasti. V skutočnosti existuje veľa prírodných mien, ktoré môžete použiť suggestívne. Neprekáža ani hrubo tesaný titulok či nedostatok dôkazov na obviňovanie.

Postoje Cirkvi k morálke sú dobré na nezáväzných žartoch a zľahčovaní, no najmä ich nazývajte *cirkevná politika*. Tak – analogicky k bežnému životu – vzniká dojem, že ide o dočasnú vec, rovnako premenlivú ako politika vlády. Tiež sa uistíte, či ste v prípade antikoncep-

cie, zmeny klímy či imigrácie upozornili na spôsoby, ktorými Katolícka cirkev skostnatelo presadzuje svoje učenie, prirodzene, v rozpore s modernou morálkou. Tu netreba byť pasívny, práve naopak – aktívne podnecujte nespokojnosť, vygoogliť sa dajú škandály či výroky Richarda Dawkinsa...

NEBÁŤ SA NEVYVÁŽENOSTI

Ak nemáte čas hlbšie sa venovať textom pápežových vystúpení, pokojne povedzte, že ich štýl je priveľmi akademický. Uveďte pár obecných vecí, aby ľudia pochopili, že skrátka nudí.

Zhromažďovanie reakcií a komentárov môže byť náročné. Zlaté pravidlo je vyhýbať sa pápežovým prívržencom. Radšej bežte za jeho protivníkmi a trochu ich vyprovokujte. Ideálne sú aktívne feministky či bojovníci proti celibátu. Nebojte sa, nebudete súdení za jednostrannosť. Keď sa obmedzíte len na negatívne hlasy, vaše publikum uverí, že každý človek so zdravým rozumom myslí len a len takto.

Pri výbere fotografií vyberajte tie, čo zaberajú pápeža zozadu. Sú perfektné, navodzujú dojem, že je izolovaný a nepopulárny. Nedajte sa zviest' tými ľuďmi z jeho blízkosti, ktorí ho označujú za energického a obľúbeného človeka s mnohými sympatizantmi.

KAŽDÝ MÁ ZA UŠAMI

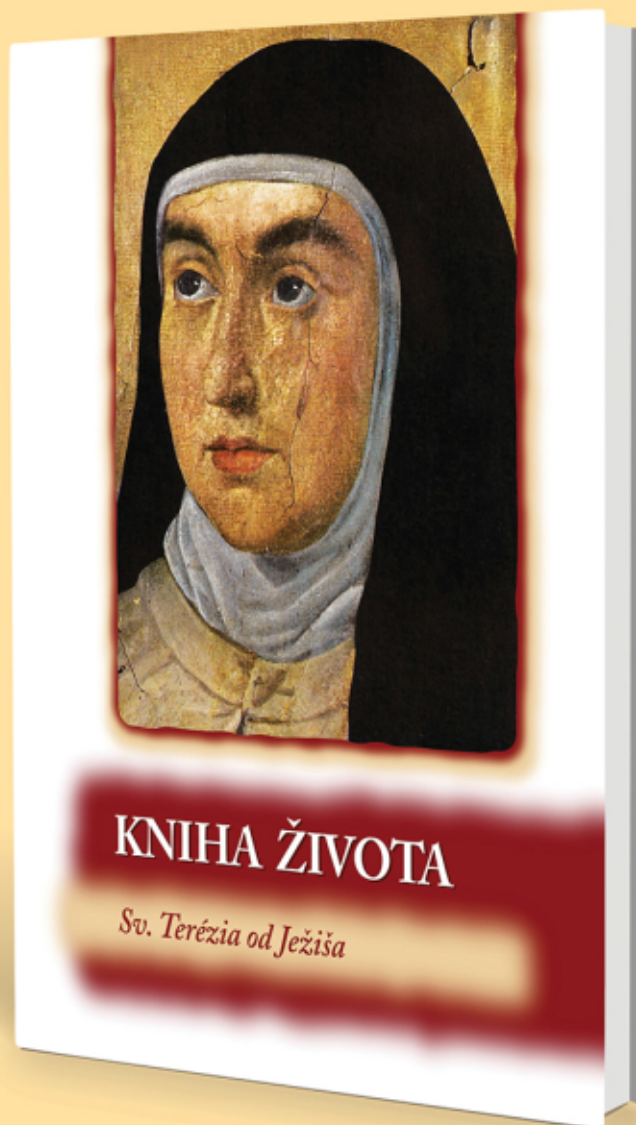
A ešte jedna vec: V prípade pápeža Benedikta XVI. často pripomínajte Adolfa Hitlera, ako to robia chlapi z *The Telegraph*. Správe o pápežovi, v ktorej aspoň raz nezaznie toto meno, niečo chýba. Nestrácajte čas s detailmi pápežovej biografie, akože do Hitlerjugendu ho zapísali proti svojej vôli. Skrátka doň patril – a koniec! A ak sa vám podarí v jednom odseku spomenúť Hitlera a nacizmus dva razy, môžete sa spoľahnúť na zvláštny bonus. V prípade Františka sa odporúča vyťahovať teológiu oslobodenia, ako aj ak nie komunistické hnutie, tak ľavicové, skrátka niečo voňajúce marxizmom. Ján Pavol II. miňal peniaze na cesty, Pavol VI. bol priveľký intelektuál vzdialený jednoduchému ľudu, Ján XXIII.... Skrátka, každý „mal za ušami“.

Rady mladým novinárom pripravil redaktor *The Catholic Herald* Milo Yianopoulos. Nešlo o humorný fejtón, pretože anglický novinár prišiel k radám po pozornom štúdiu článkov venovaných pápežovi v britskej tlači...

J. B., -red-
(Snímka: red.)

Prvé slovenské vydanie
KNIHY ŽIVOTA svätej Terézie z Avily

“Vnúťorná modlitba nie je nič iné, ako dôverný vzťah priateľstva, častý rozhovor medzi štyrmi očami s tým, od ktorého vieme, že nás miluje...”

Objednávajújte telefonicky na číslach
0915 561 420 a 0915 878 298 alebo e-mailom
na adrese adalen.knihy@gmail.com

novinka

Neobyčajný fenomén spôsobuje, že Japonci sa zaujímajú o kresťanstvo

Bach – brána k Japoncom?

Katolícka agentúra Catholic News Agency uverejnila rozhovor s protestantským teológom augsburského vyznania a bývalým korešpondentom v Japonsku UWEM SIEMON-NETTOM, ktorý pred niekoľkými rokmi odkryl nezvyčajný fenomén v krajine vychádzajúceho slnka: V jednej z najsvetskejších krajín sveta je veľa nadšených fanúšikov kresťanského klasického skladateľa Johanna Sebastiana Bacha. Ich obľúbené dielo sú *Matúšove pašie*.

Ako ste prišli na to, že súčasní Japonci zbožňujú Bachovu hudbu?

Som z nemeckého Lipska a stále je tam veľa Japoncov. Regionálny biskup mi povedal o japonských profesoroch, ktorí študujú Bacha. Prichádzajú do Lipska aby skúmali Bachovu kompozíciu. Potom som pracoval na Ďalekom východe ako spravodajca pre nemecké noviny, neskôr som často cestoval na Ďaleký východ. Postupne som odhaľoval lásku Japoncov k Bachovej hudbe a to ma zmiatlo. Som západniar, vychovávali ma na tónoch Bacha, Beethovena a Mozarta. Japonská hudba by ma nikdy nevzrušila – prečo však ich chytila za srdce hudba európskeho kresťana?

Ako sa stala v Japonsku populárna Bachova hudba?

Na jednej z mojich mnohých návštev Japonska som sa dozvedel, že je tam veľmi známy akademik, znalec Johanna Sebastiana Bacha. On je ten, ktorý to v 20. storočí celé spustil. Volá sa Masaaki Suzuki a je kresťan, presbyterián, a organista v miestnom kostole. Stretol som sa s ním kvôli rozhovorom a spolu sme navštívili veľa koncertov. Pán Suzuki študoval u Toma Koopmana a upozornil ma na zaujímavosť, ktorú si všimol v roku 1990 na Bachových *Matúšových pašiach*. Na koncerte, mimochodom – listok stál tisíce dolárov, čo bol vtedy naozaj veľký peniaz, sledo-

vali jeho japonskí rodáci v programe text v nemčine a v japončine. Prirodzene, boli tu aj slová, ktoré nepochopili alebo pre ktoré neexistuje japonský výraz – napríklad slovo *nádej*. Po koncerte obklopili pána Suzukiho a pýtali sa na význam takýchto slov.

V Japonsku v súčasnosti nie je veľa kresťanov. Prečo majú tak radi Bachovu kresťanskú hudbu?

Na Bachovu hudbu sa takmer zabudlo, dokonca aj u nás v Nemecku, až kým ju nezačal oživovať Felix Mendelssohn-Bartholdy. Následne sa Bachova tvorba dostala do Japonska, pravdepodobne vďaka niektorému nemeckému hudobníkovi alebo dirigentovi, a začala zať obrovský úspech. Neskôr japonskí muzikológovia rozlúštili otázku: Čo je to za fenomén?

Tú istú otázku som sa opýtal ako novinár: Čo je to za fenomén, do ktorého sa Japonci nejakým spôsobom vcítili, do zvuku západnej barokovej hudby, v tomto konkrétnom prípade do Bachovej hudby?

Muzikológovia zistili, že sa treba vrátiť do 16. storočia, keď jezuiti a františkáni prišli do južného Japonska a tento región evanjelizovali. Asi tretina populácie celej šľachty južného Japonska sa stala kresťanmi. Pre južných Japoncov bolo populárne nosiť kríže na hrudi a študovať *Bibliu* a všetky veci súvisiace s kresťanstvom. Františkáni priviedli so sebou aj konštruktérov organov a začali stavať organy, najmä v Nagasaki, ktoré sa koncom 16. storočia považovalo za Vatikán kresťanstva v Japonsku. Panovníkov a šľachtu učili hrať na organe. Tieto v Japonsku postavené organy boli také úžasné, že ich presunuli do Portugalska, Madridu a Vatikánu, kde na nich hrali pred pápežom a kráľmi.

Začiatkom 17. storočia šóguni (vojenská vláda Japonska – pozn. red.) brutálne potlačili kresťanstvo. Takto v južnom Japonsku zničili kresťanstvo, s výnimkou malých rybárskych ostrovov a ostrovčekov, kde zostali kresťanské rybárske komunity.

No jediná kresťanská vec, ktorá evidentne ostala až do príchodu novej vlny misionárov, bol zmysel pre hudbu, západnú hudbu, no najmä pre gregoriánsky chorál, ktorý rezonoval s japonským ponímaním hudby.

Prečo sa hovorí o nádeji, že sa Japonsko môže vrátiť ku kresťanstvu?

Pre mňa ako kresťanského teológa je zrejmé, že ide o dielo Ducha Svätého.

»»»

Ako hovorí *Sväté písmo*, Božie dni sú ako tisícky rokov. Očividne riadi históriu a je do nej vtiahnutý kvôli osohu pre Cirkev. A to je pre mňa absolútne vzrušujúce. Myšlienka, že v 16. storočí skupina misionárov prišla do Japonska. Potom kresťanstvo úplne zmizlo, ale čo ostalo a malo vplyv na japonskú zbožnosť, je jeho hudobná časť.

Nehovorím, že hudba vzbudila vieru, ale hudba vzbudila zvedavosť o viere. Keby ste sa Bacha opýtali, povedal by: „*Všetko čo robím, je zasadenie Božieho slova do hudby.*“

Japonci v súčasnosti nevzdorujú kresťanstvu, práve naopak, sú mu otvorení. Ako som už povedal, pýtali sa Masakiho Suzukiho, aby im vysvetlil kresťanské myšlienky, význam nádeje, lásky a pokoja a všetky tieto veci. Kvôli tomu je tam.

Svätý Duch pracuje celé storočia a celých generácií, čiže nebol by som prekvapený, ak by sa o dvesto rokov uskutočnilo v Japonsku kresťanské prebudenie.

Prečo je to tak, že krása, ako napríklad v Bachovej hudbe, otvára myseľ a srdce Bohu?

Exaktní vedci, napríklad matematici, majú tendenciu byť veriacimi a je to kvôli krásnej matematike. To nás vedie

Snímka: archív

Masaaki Suzuki vedie orchester a zbor Bach Collegium Japan

k Bachovi, pretože v jeho hudbe je silný matematický prvok, čiže krása Boha sa odzrkadľuje vo vesmíre, odzrkadľuje sa v našom okolí a, prirodzene, sa odzrkadľuje aj v hudbe, v ktorej človekovi prinášame vieru.

Jeden z dôvodov, že tak horľavo oponujem súčasným liturgiám alebo neliurgickými chválami je to, že v tých súčasných sa neraz vydávajú hlúpe zvuky a oltár sa nahrádza bubnami. Nie je to pekné a myslím si, že teologicky je to kontraproduktívne. To je však asi moja

osobná zaujatosť. Som horlivý zástanca celej liturgie, ktorá k nám prišla cez starovekú Cirkev. Je to prostriedok, cez ktorý sa Boh dáva poznať. Pre mňa je nepochopiteľné, ako niekto môže povedať, že stvorenie vesmíru bola náhodná operácia, hoci je to tak nádherné zorganizované a členené. Je to prostú hlúposť a znie to tak smiešne... No to nie je to, čo zachráni svet, je to len prostriedok. Kristovo dielo na kríži je naša záchrana sveta.

MARY REZACOVA/CNA

Estetizovanie života

Muzikológ Hans Heinrich Eggebrecht (1919 – 1999) sa zamýšľa nad hlavným poslaním hudby – estetizovaním života.

Moc hudby je v jej protikladnosti voči reči, v jej bezmocnosti voči konkrétnej. Tým, že hovorí iba to, čím sama ako znejúci jav je, pozdvihuje ju bezprostredne do zmyslovosti svojho bytia a nevysloviteľnosti svojej výpovede.

Hra tónov púta naše zmysly. Sledujeme figúry a motívy, hlasy a akordy, rozvíjanie a návraty, protikladnosť voľnosti a spútanosti, stúpanie a uvoľňovanie napätia, rytmický pohyb emocionálnych impulzov, ktoré sú spolu so všetkým, čo sa prejavuje ako hra tónov, zviazané do formového priebehu, a ten v každom okamihu podlieha pevnému vnútornému poriadku. Tým, že sledujeme hru, stávame sa spoluhráčmi a účasťou na hre sme sami sebou. Pretože všetko, čo je hudba, čo pri jej počúvaní dospieva k nášmu citeniu, sme my samotní.

Naše zmysly sú pripravené na vnemy a túžia po nich. Radosť z hry patrí k nášmu bytiu odjakživa. Pohyb a zmena, rozvíjanie a návraty, protiklady, stupňovanie a jeho opak sú základnými kategóriami života. Pretože sme schopní hudbu prijímať, pustiť ju k sebe a stotožniť sa s ňou, je hudba taká, akí môžeme byť i my. A my sme takí vo chvíli, keď nás hudba takými robí. V tom okamihu sa zhromažďuje, aktualizuje a sprítomňuje všetko, čím sme, pre-

tože tým môžeme byť a nič iné v nás nie je. No v živote, tam vonku, takí nie sme. Nemôžeme byť, nikdy.

(Úryvok z eseje *Bachovo prelúdium a fúga*)
HANS HEINRICH EGGBRECHT

Nechat' na seba pôsobiť umenie – meditácie nad Caravaggiovými obrazmi

Zajatie Krista

Sedem osôb, natlačených na malom priestore, znázorňuje drámu *Judášovej zrady*, ktorá pripravuje Ježiša o slobodu.

Posvätnú atmosféru Ježišovej úpenlivej modlitby na Olivovej hore, v noci Zeleného štvrtku, prelamuje „veľký zástup s mečmi a kyjmi“ (Mt 26, 47), ktorý hľadá Ježiša Nazaretského, aby ho vydal súdu za jeho údajné rúhanie. A táto dráma totálneho nepochopenia skutočne kulminuje práve Ježišovým stretnutím zoči-voči *svojmu učeníkovi – apoštolovi*, ktorý ho vydáva do rúk nepriateľov.

Ježiš sa mu prihovára slovami, ktoré poukazujú na to, ako ďaleko až zašiel vo svojej vnútornej vzbuze: „Bozkom zrádzaš...?“ (Lk 22, 48) Kontrast medzi priateľstvom a zapredaním je tak-

to vyhrotený až do extrému. Akékoľvek mohli byť Judášove pohnútky, *to to je zrada*. Dôvera, ktorú vyjadruje objatie a priateľský bozk, je pošliapaná Judášovou novou interpretáciou: „*Koho pobozkám, to je on, toho chyťte*“ (Mt 47, 48).

SYN ČLOVEKA

Dráma tejto zrady sa stáva ešte bolestivejšou a jej dôsledky ešte tragickejšie, keď sa identifikujú jej osoby, ako ich reprodukuje sv. Lukáš: „*Judáš, bozkom zrádzaš Syna človeka?*“ (Lk 22, 48). Ježiš často používal toto pomenovanie v tretej osobe, keď hovoril so svojimi

učeníkmi o sebe. Prorok Daniel ho používa na označenie Mesiáša (Dan 7, 13 – 14), čo bolo Ježišovým súčasníkom dobre známe, ale v Ježišovom označovaní seba za Mesiáša práve týmto paradoxným výrazom sa dá vidieť azda i jeho zámer, aby im toto pomenovanie „udrelo do uší“, a tým *viest* svojich učeníkov k hlbšiemu poznaniu. Možno by sme ho mohli pokladať aj za akúsi „skrátenu formu“ mena *Ten-koho-pokladajú-len-za-syna-človeka* (porov. Flp 2, 7: „*stal sa podobným ľuďom a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný za človeka*“).

V každom prípade, apoštolom bolo celkom jasné, koho týmito slovami Ježiš označuje, takže sa nedá presne povedať, že by Ježiš toto označenie používal len v určitých špecifických situá-

»»

ciách. Napríklad vo významnom Ježišovom dialógu s apoštolmi Matúš kladie do Ježišových úst otázku: „*Za koho pokladajú ľudia Syna človeka?*“ (Mt 16, 13). Lukáš a Marek však používajú prvú osobu: „*Za koho ma pokladajú?*“ (Ľudia – Mk 8, 27, resp. zástupy – Lk 9, 18).

ZRADA A ÚTEK

Keď Ježiš práve teraz hovorí o sebe ako o „*Synovi človeka*“, možno v týchto jeho slovách počuť aj akési posledné varovanie, túžbu, aby sa Judáš spamätal – keď si uvedomí, *koho* vlastne zrádza. Caravaggio to naznačuje tým, ako Ježiš prijíma Judášov bozk so sklopenými očami, zvrasteným čelom a so zjavnou bolesťou. Neopätuje objatie, ale spína ruky k modlitbe, nie však hore, pred očami všetkých, akoby na obranu pred Judášom, ale dole, kde sa mu v tej trme-vrme zošmykol z pliec modrý plášť, tradične symbolizujúci jeho ľudskosť.

Veľká dynamika tohto obrazu stavia do silného kontrastu osoby, ktoré prišli Ježiša zajať a, takpovediac, *zatlačili* ho do ľavého kúta obrazu. Tu nachádzame ďalší dynamický kontrast, medzi Ježišom, ktorý *čelí* svojej zrade a následnému zajatiu, a učeníkom (azda Jánom), ktorý *sa odvracia* s hrôzou a priam *vytlačený* z obrazu v istom zmysle taktiež *zrádza* svojho Učiteľa.

Maliar na tomto malom priestore predstavuje teda nielen jednotlivých sedem osôb, ale aj silné vzájomné interakcie medzi nimi a zjavne si dal záležať na niektorých významných detailoch.

VZŤAHY MEDZI OSOBAMI

Kompozične dielu dominuje dvojica tvárí hlavných postáv deja a ich vzájomná kontrapozícia. Judáš, na rozdiel od Ježiša, má oči otvorené, chce mať istotu v tom, koho svojim bozkom označuje. Jeden z vyvolených *apoštolov* (od slova *apostello* – *poslaný*) už plní nové, iné, ba priam zradné poslanie. Možno nikdy nebol Ježišovi tak blízko, a zároveň taký vzdialený...

Judáš vedie za sebou skupinu *vojakov*, ich nablýskané brnenia, ktoré svedčia o tom, že sa vybrali *do boja*, sa jagajú a výrazne kontrastujú s odevom, postojom a celou osobou „*nepriateľa*“.

Prvý vojak, stojaci bezprostredne za Judášom, reaguje na to, ako tento bozkom identifikoval Ježiša a z pozadia komplicovho objatia – ako by povedal náš básnik – „*kradmou rukou siaha na jeho slobodu*“. Robí doslova to, čo píše evanjelista: „*Položili na Ježiša ruky a zajali ho*“ (Mt 14, 46).

Judášov bozk zrady a zúfalstva (detail)

Druhý vojak, na prvý pohľad, len sleduje svojho spoločníka. V pozadí však vidno, ako svojimi rukami chytá Jánov červený plášť, ktorý v tejto chvíli robí akoby „*oponu*“ nad Judášovou zradou, aby mu ho následne strhol, čo môže evokovať slová Markovho evanjelia o záhadnom „*mladíkovi*“, ktorý sledoval Ježiša, ale potom, ako z neho strhli plachtu, ušiel (porov. Mk 14, 51 – 52).

SVETLO DO DRÁMY

Pozoruhodná je aj tretia postava, muž s lampášom (porov. Jn 18, 3), v ktorom odborníci vidia Caravaggiov autoportrét. Z tohto pohľadu nadobúda táto postava ešte významnejšie postavenie – je to „*očitý svedok*“, *vrhá svetlo* na scénu, ktorá sa tu odohráva, a zároveň ju obľasťuje. Mimoriadne vypracovaný detail ruky, držiacej lampáš, ktorý dominuje hornej časti obrazu, túto interpretáciu ešte podčiarkuje.

Posledný vojak, ktorému je vidno len kúsok hlavy a oči – dotvára scénu, obraz „*kohorty*“, ktorá prišla zajať Ježiša a medzi ktorú sa *zamiešal* autor s lampášom v ruke, aby bol „*uprostred diania*“.

Napokon je tu ešte postava učeníka Jána na ľavom *kráji* obrazu. Hoci je veľmi úzko spätý s Ježišom, chrbtami a azda i hlavami sa dotýkajú, aj on je

predstavený v *protiklade* s Kristom. Ba čo viac, zdá sa ako keby nevošiel do obrazu, ktorý možno mal byť ešte o pol metra širší. To však určite nezodpovedá realite, skôr si teda treba klásť otázku, prečo ho autor namaľoval, akoby už bol kdesi *mimo* a do predstavenej scény už z veľkej miery ani nepatrí. Môže nám azda pomôcť dnešný hovorový slovník, podľa ktorého by sme povedali, že Ján zjavne „*nie je v obraze*“ – *nechápe*, a preto sa s hrôzou odvracia, kričí možno k Bohu, ako môže dopustiť takéto bezprávie – a opúšťa svojho Majstra. Prichádza pri tom o svoj červený plášť, ktorý by mohol symbolizovať mimoriadnu Božiu lásku, akou bol zahrnutý.

Dráma zrady, zajatia a opustenia Ježiša sa v obraze odohráva súčasne a okrem toho, že pomáha *osvetliť* túto dramatickú chvíľu, ktorá dala spád udalostiam Ježišovho umučenia, vŕha je pozorného diváka do vnútra tohto deja naliehavou otázkou: Na čej strane si ty, keď je Kristus zrádzaný a potupovaný?

STANISLAV KOŠČ

Zajatie Krista

Olej na plátne, 133,5 x 169,5 cm, vytvorený roku 1602, v súčasnosti uložený v Írskej národnej galérii v Dublin

Najnovšie spracovanie klasickej rozprávky *Kráska a zviera* propaguje homosexualitu

Zvrátená klasika

Po februárovej londýnskej celosvetovej premiére hranej adaptácie klasickej rozprávky *!Kráska a zviera* sa v marci roztrhlo vrece nielen s premiérmi v jednotlivých štátoch, vrátane Slovenska, ale aj s výzvami na bojkot filmu.

Dôvod pobúrenia je prostý: Filmové štúdio Walt Disney Pictures ponúklo v rozprávkovej klasike *Kráska a zviera*, určenej najmä detskému divákovi, po prvý raz vo svojich dejinách homosexuálnu postavu a erotickú scénu. Inkriminovaný milostný príbeh sa odohráva medzi postavou menom LeFou, snažiacou sa vyrovnať s pocitmi, ktoré prechováva ku Gastonovi, jednému z hlavných hrdinov tohto romantického fantazijného muzikálu.

PRIEKOPNÍCKY KROK?

Režisér filmu Bill Condon sa domnieva, že LeFou a jeho počínanie je „priekopnícky krok“. „LeFou je niekto, kto chce byť v jeden deň ako Gaston, a na druhý deň chce Gastona pobozkať. Je zmätený v tom, čo chce. Je to niekto, kto si iba začína uvedomovať tieto pocity. Je to pekný, exkluzívny gay moment v disneyovke a Josh (Josh Gad, predstaviteľ LeFoua – pozn red.) to predstavuje naozaj jemne a znamenite,“ hovorí režisér Condon. Aj podľa spoločnosti Walt Disney Pictures je sexuálna túžba LeFoua a jeho obdiv k hrdinovi rovnakého pohlavia „jedinečný homosexuálny moment“.

Liberáli a LGBT komunita jasajú, šéfredaktor časopisu pre homosexuálov *Attitude* Matt Cain, dokonca hovorí o „milníku“ pre LGBT prezentáciu v médiách: „Ukazujúc príťažlivosť pre rovnaké pohlavie v tejto krátkej, ale explicitne homosexuálnej scéne, štúdio vysiela odkaz, že je to normálne a prirodzené – a to je odkaz, ktorý budú počuť v každej krajine, dokonca aj tam, kde je stále sociálne neakceptovateľné či ilegálne byť gayom.“

ODZRKADĽOVANIE ŽIVOTA?

Ocenenie „gay momentu v disneyovke“ mnohými kritikmi, keďže podľa nich

„filmy musia odzrkadľovať skutočný život“, svedčí o ich vážnej nekompetentnosti. „Odzrkadľovať skutočný život“ v rozprávke, navyše fantazijne ladennej, je ako hovoriť o guľatej kocke. Veď už základná zápleтка pôvodne starofrancúzskej rozprávky je na hony vzdialená od života. Vari monštruózny Zver s rohami, väzniaci na zámku otca krásnej Belle, „odzrkadľuje skutočný život“? Priam sa tu, v rámci „odzrkadľovania“, ponúka uštipačne spýtať na prípadný štokholmský syndróm väzneného otca...

„Jedinečný homosexuálny moment“ vyvolal na sociálnych sieťach veľkú vlnu kritiky. A zrazu tí, ktorí tento „moment“ pokladali za „milník“ v kinematografii, prešli k jeho bagatelizovaniu. Vraj je to veľa kriku pre nič, pretože ide len o jednu pieseň a samotná „explicitná homosexuálna scéna“ trvá iba tri sekundy. Podstata však akosi uniká...

Tá však neušla nielen mnohým rodičom či milovníkom rozprávok, ktorí vyzyvajú na bojkot najnovšej disneyovky, ale ani ruskému poslancovi Štátnej dumy Vitalijovi Milonovi. Ten totiž vyzval ruské ministerstvo kultúry, aby preskúmalo a prípadne zakázalo *Krásku a zviera*, pretože podľa neho je tento film „nehanebná propaganda hriechu“ a s najväčšou pravdepodobnosťou je to oslava homosexuality.

FEMINISTKA BELLE?

Už pred londýnskou premiérou sprevádzali najnovšiu disneyovku kontroverzie, ktoré sa týkali Emmy Watsonovej, predstaviteľky krásnej Belle. Mladá herečka sa netají svojimi feministickými názormi a tie sa aj usilovala pretlačiť do rozprávky. V predpremiérových rozhovoroch infantilne vyhlasonala, že postava Belle je feministkou, „pretože číta“.

A hoci britská hviezda kritizuje využívanie žien a ich degradáciu na obyčajné objekty módy a zábavy, v magazíne *Vanity Fair* sa ukázala polonahá. Jej pokrytectvu sa teraz smejú samotné feministky a úplne legitímne sa pýtajú, či je normálne vyzliecť sa za veľký honorár pre *Vanity Fair*, ale zároveň kritizovať za to isté ženy, ktoré to urobia pre pánsky časopis *Playboy*.

Aj keď súkromný život herečky je jedna vec a stvárnenie postavy druhá, našiel sa nikto kompetentní, ktorí by pretláčanie Watsonovej feministických názorov do rozprávky čo i len slovom zastavil.

CUI BONO?

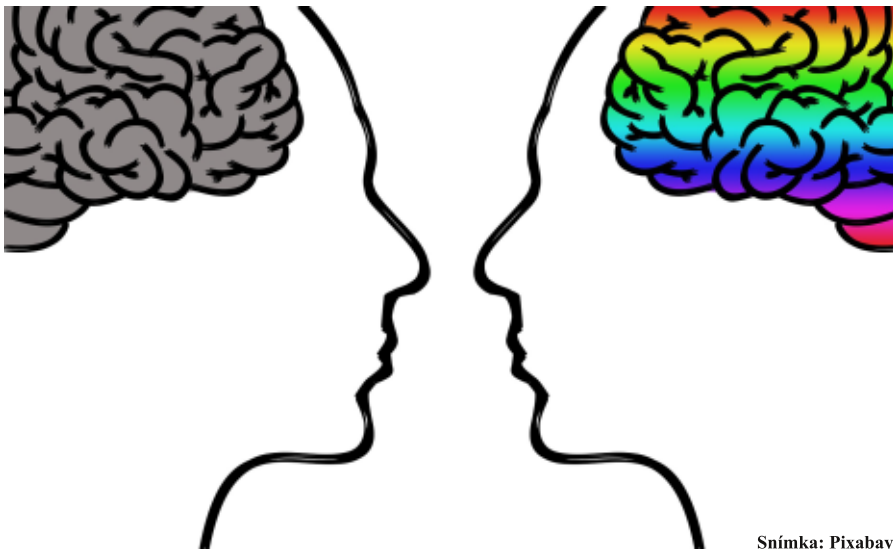
Zdá sa, že štúdio Walt Disney Pictures sa ako prvé na svete definitívne rozhodlo zavádzať rodovú agendu aj do rozprávok. *Kráska a zviera* bola premiéra, ktorá na svoje pokračovanie nenechala dlho čakať. V najnovšej epizóde animovaného detského seriálu *Stars vs. the Forces of Evil* (Hviezdy verzus sily zla), vysielanom na stanici *Disney XD*, sa počas koncertu chlapčenskej skupiny a ich piesne *Best Friends* bozkávali viaceré páry rovnakého pohlavia.

Zatiaľ čo Walt Disney Pictures vo svete rozprávok so svojou homosexuálnou filmovou postavou a homosexuálnymi bozkami urobila „priekopnícky krok“, ich televízna sieť zobrazuje homosexuálne vzťahy už dlhšie. Spoločnosť sa vôbec nebránila tlakom LGBT aktivistom, aby vo svojich programoch uvádzala viac otvorených homosexuálnych vzťahov. Minulý rok táto filmová spoločnosť potvrdila, že dve postavy z ich animovaného filmu *Gravity Falls*, vysielanom na detských kanáloch, sú homosexuálnym párom. Článok v *Cosmopolitane* v máji 2016 označil tucet Disneyho postavíček prezentovaných v posledných rokoch za „pravdepodobne homosexuálne“.

PAVOL PRIKRYL
(Snímka: Disney)

Homofóbia ako ideologický konštrukt je najgrotesknejší triumf kreatívnej právnej vedy

Absurdný pojem

Snímka: Pixabay

Mnohé krajiny sa zaviazali či sa chystajú zaviazat', že budú prísnejšie bojovať proti homofóbii, a tak sa začínajú do právneho poriadku zavádzať tresty za vyjadrenia, ktoré kritizujú homosexuálne správanie sa. O absurdnosti takéhoto prístupu hovorí príspevok talianskeho bioetika a spisovateľa MARIA PALMARA v časopise *Il Timone*

Čo to vlastne znamená, že niekto je homofóbny? V skutočnosti to nikto nemôže presne povedať, lebo homofóbia je ideologický konštrukt. Je to vynález zákonodarnej mašinerie ako zo sovietskej éry, ktorý umožní štátnej správe a súdom prenasledovať rozličné spôsoby správania sa – čo je najgrotesknejší triumf kreatívnej právnej vedy.

DAMOKLOV MEČ

Homofóbia vychádza z predpokladu, že svet pozostáva z heterosexuálov a homosexuálov, a okrem toho z iných určitelných kategórií, ktoré sa vzťahujú na sexuálne správanie sa. No už koncept heterosexuality je nesprávny: Ak totiž muž a žena uskutočňujú sexuálne úkony, potom ide jednoducho o celkom normálne osoby. Všetko iné je nenormálne. Ak je však etablovaná právna kategória *homofóbia*, potom tento výrok už nemožno verejne vysloviť bez rizika súdneho stíhania.

To isté platí aj pre profesora či učiteľa, ktorí by svojim žiakom vysvetľovali, že sexuálne vzťahy medzi osobami rovnakého pohlavia nie sú normálne, alebo že je pre deti škodlivé, ak

majú dvoch otcov alebo dve mamy. Damoklov meč trestného oznámenia bude visieť aj nad každým kňazom alebo katechetom, ktorý označí homosexuálne akty ako hriech proti prírode, ktorý „hlasno volá zo zeme ku mne“ (Gn 4, 10).

ABSURDITA

Homofóbia je vskutku absurdná kategória. V právnom poriadku sú tak či tak zakotvené sankcie pre prípad, že niekoho napadnú alebo urazia. Na základe princípu rovnosti sa týkajú všetkých rovnako. Ak sa vymyslia nové tresty pre prípad, že obeť je homosexuál (alebo vyhlási, že ním je – ako sa to dá overiť?), otvoria sa tým dvere pre neko-

nečnú reťaz rôznych kategórií s osobitnou trestnoprávnou ochranou.

Bolo by možné vymyslieť prísnejšie tresty za tučnofóbiu, aby boli tuční ľudia chránení pred netaktnými poznámkami kolegov a spolužiakov; alebo za tabakofóbiu, aby sme fajčiarov chránili pred tými, ktorí ich diskriminujú kvôli tomu, ako zaobchádzajú so svojimi pľúcami; alebo aj za plešinfóbiu, aby sa urobil koniec nedôstojnej diskriminácii ľudí so slabším vlasovým porastom.

Ako vidieť, v týchto pretekoch o mimoriadne práva neexistuje nijaká hranica.

VZBURA PROTI BOHU

Národ, ktorý prijme do svojej legislatívy homofóbiu ako kategóriu, akceptuje tým nevyhnutne genderovú ideológiu. Čo to znamená?

Podľa genderovej ideológie pohlavie nie je prirodzenou danosťou, ktorej nikto nemôže uniknúť – prichádzame na svet buď ako muž, alebo ako žena, tretia možnosť neexistuje –, ale každý si určuje, a síce nie raz a navždy (!), či chce byť mužom alebo ženou, nezávisle od prirodzených daností.

Homofóbia je zákonné potvrdenie na zničenie pohlavia ako prirodzenej danosti a mení ho na ľubovoľné osobné rozhodnutie. Budem sa môcť rozhodnúť, či budem mužom alebo ženou tak, ako sa môžem rozhodnúť, či si dám čerešňovú alebo broskyňovú marmeládu. Človek tak v tom najskutočnejšom slova zmysle „stvorí sám seba“.

Tak sa završuje projekt antropologického a sociálneho zničenia človeka, ktorý iniciovali myslitelia osvietenstva a revolucionári à la Rousseau. Tento projekt sa dá sumárne popísať ako totálna vzbura proti Bohu. Svoje vyvrcholenie nachádza v odmietnutí sexuálnej závislosti, ktorá je nám daná prostredníctvom tela a jeho orgánov. Je to výsmech Božiemu príkazu „*Plodte a množte sa*“ (Gn 1, 28).

(Krátene)

MARIO PALMARO

Rozprávky sú prvou školou morálky, kde sa učí pokore i hrdosti, pravde i cti

Sobotné večery

To, čo teraz chcem napísať, nebude rozbor, ale vyznanie. Je v tom asi zákonitosť a ktovie, či možno nazvať nespravodlivosťou, že najväčšie veci nebývajú v živote oslavované. Nepretržité duchovné dlhy sa prestávajú uvedomovať.

Považujeme často za prepych spomínať na detstvo. A hlavne za prílišnú precitlivenosť, ktorá sa do spoločnosti nehodí, ale to je dôkazom toho, že sa tejto činnosti tajne radi oddávame a že v sebe ukrývame čosi ako pocit: pätnásť najkrajších rokov sme si už odžili; to, čo žijeme dnes, je platením za tento nádherný úver. Preto krivdu na deťoch správne pociťujeme ako najväčšiu krivdu na zemi.

Dnes budem trochu spomínať. Vyrástol som na rozprávke. Tak naplnila moje detstvo, že vety z niektorých rozprávok znejú mi dodnes ako magické zaklínadlo.

STRETNUTIE S KRÁSOU

Je to zaujímavé. Nevnímal som spočiatku obsah jednotlivých slov. Vety sa mi fixovali ako celé odliatky zásluhou ich nádhornej zvukovej podoby. „*Pán kráľ, jachtaľ, veľiká galiba, veľiká galiba.*“ Alebo to „mamička ma zarezala“. Nevedel som si vysvetliť, prečo tento verš, okrem ľútosti nad osudom siroty, naplňoval ma aj akousi podvedomou spokojnosťou, ak už nie slasťou. Dnes viem, že to bolo zo stretnutia s krásou.

Prv, ako sme o tom vedeli, vstupovala do nás krása. Prv, ako sme boli schopní prijať ich obsah, obľúbili sme si a s radosťou opakovali isté slová, vety, veršičky. Takto, pomaly, budoval sa v nás cit pre čistotu a krásu slova. Cit i súdnosť. Druh slov a spojení, ktoré sme si osvojili, vytvoril totiž v nás aj cenzúru, ktorá zabráňovala slovám a väzbám protiorganickým. Takáto automatická zábrana je vlastne najpopulárnejším strážcom čistoty národného jazyka.

Len nepatrná čiastka národa má možnosť logickou analýzou zdôvodňovať nenárodnosť a neorganickosť niektorých jazykových prvkov. Väčšia časť národa hovorí prosto tak, „ako narástol zobák“.

A ako rástol zobák? Čo sa ho dotýkalo v čase, keď bol mäkký a tvárny, čo mu dávalo podobu? U mňa stará mama a sobotné večery.

ZDROJ MORÁLNYCH ZÁSAD

Dodnes neviem zabudnúť na zimné sobotné večery. Zajtra mala byť nedeľa. Nebolo sa treba pripravovať a nebolo treba myslieť na robotu. To bol večer rozprávok. Slová tohto večera zanechávali stopy v tvárnej pamäti. Naozaj, zdá sa, že najväčšie veci prijímame nevediac a duchovný dlh za ne nás netlačí.

Už dávnejšie si kladím otázku, kde sa asi začína to, čomu dnes hovorím: moje morálne zásady. Odkiaľ vôbec vyvierajú to, že som, čím som. Prvé modlitby som odriekal na rozkaz a nerozumel som im. Prvým rozprávkam som porozumel. Večný zápas spravodlivosti, ľudskej špiny i ľudskej krásy som prvý raz objavil tu. Menilo azda niečo na veci, že to bolo vo svete šarkanov a drakov, proti ktorým bojovali popolvári? Rečou blízkou tlmočili sa dieťaťu veci výsostne „dospelé“. Možno, že dnešný odpor k podlému a nízkemu bol kedyś strachom o princeznú či o deti v medovníkovej chalupe. Každý potôčik vyzerať pri porovnaní so širokou riekou trochu groteskne, ale každá široká rieka sa začína takýmto potôčikom.

Adolph Tidemand: Rozprávka starej mamy

Možno, že preto tak veľmi záleží na tom, aký bol práve tento potôčik.

PRVÁ ŠKOLA MORÁLKY

Na stranu spravodlivosti stáli nás rozprávky. Znova a znova sme sa nechali unášať tým, ako sa pred nami uskutočňovala na osudoch postáv, ktoré sme už dôverne poznali. Tešili sme sa dopredu na jej výkon, na to, ako ježibaba dobehne macochinu dcéru a strhá z nej zlato, na to, ako hodí popolvár draka až po hlavu do olova.

Za sobotných večerov vychodili sme prvú školu morálky, učili sme sa odpúšťať i mstiť, učili sme sa pokore i hrdosti, pravde i cti.

Učili sme sa, nech to už znie uprostred tých nezemských a nadľudských bytostí paradoxne, veriť v človeka a jeho silu. Učili sme sa ľahko, tak, že sme o tom nevedeli, a dnes sa potrebujeme hlboko rozpomenúť, aby sme spoznali tvár učiteľa.

„Stará mama, rozprávajte nám o...“ Tak sme žiadali a tak dodnes žiadajú deti. Ale to znamená, že tú rozprávku už poznajú, že ju už mnohokrát počuli. Je to v rozprávke, alebo je to v deťoch, že si ju znovu žiadajú? Je to v deťoch. Je to i v rozprávke, lebo dokonalosti neubúda.

(Krátené)

MILAN RÚFUS

(Odseky a medzitoluky: redakcia)

Čakanie na sviatok

Detstvo je čas rozprávky. Básnik MILAN RÚFUS sa nikdy netajil svojím očarením nielen detstvom, ale aj rozprávkou. „Vyrástol som na rozprávke,“ viac ráz sa vyznal. No neprejde dlhý čas a do detstva – a čoraz častejšie aj do rozprávok – zavráta vonkajší svet...

Pod'akovanie za rozprávku a za deti

Tíchnie deň robotný
a čaká na sviatok.
Nuž pomodlime sa
za deti,
za rozprávku,
v ktorej sa stretajú
koniec a začiatok.

Kde anjel sprevádza
cez nebezpečnú lávku
diadém človečí –
svietiacu detskú hlávku,
ten domček zázakov
na stonku štíhlejšie
Z ktorého všetko vyviera
a potom z neho pije.
Slniečko – aj to more
kolíše jeho odliatok.

Detí a rozprávok
tu bola hojnosť, Pane.
Od Teba do daru,
zas Tebe darované.

Detí tu bolo v každom dvore
ako tých kozliatok.

Kto?

Ešte raz, moji, trochu vážne.
Pochodeň dymí, kto ju zažne?

Ktože ju opäť rozsvieti?
Od detí – k veľkým – do detí.

Porad'te, kto nás rozpomenie?
Kto scelí veci rozlomené.

Kto riečku vráti dejinám.
Odpustí všetkým – jej i nám.

Rozprávočka veselá

Rozprávočka veselá

Rozprávočka veselá,
do spevu ti bolo.
Aj keď išla s palicou
bieda naokolo.

Ako si to vedela?
Ako si to mohla?
Veď si jej tú čugaňu
do podkovy ohla.

Veď si venček uvila
priam i z toho trňa.
Hopkala si v kamení
ako mladé srňa.

Rozprávočka veselá,
čas tvoj za horami.
Ale ty sa nenáhli.
Ostaň ešte s nami.

Ako sa končí rozprávka

Váhou sveta na motýlej plôške
bola báseň. Pevnosť na strži.
Tajomný hrad. Hrad na stračeň nôžke
štíhlejšie strofy, čo ho udrží.

Kto bol hradu pánom, vie sa málo.
Vek chcel vedieť a chcel priveľa.
Nuž sa potom stalo, čo sa stalo.
Stratila sa týžďnu nedeľa.

Tajomstvo už nechodievala bosky
po lúkach, kde včielky pijú med.
Čnejú k nebu pevné stračeň nôžky.
Ale hrady? Hradov na nich niet.

Stračeň nôžky úľavne sa tešia,
aké sú len pestro obuté.
Odučil čas hlasno svietiť mesiac.
Odučí aj spievať labute.

Eudovít Fulla: Ilustrácia k rozprávke

A múdrosť hlbín

Keď si si prosila rozprávku do
postieľky,
nebola to už hra.

To už bol život, moja malička.
Vysielal k tebe svojho poslíčka,
čo každý večer nad hlavou ti krúžil
a zatváral i otváral ti zrak.

S tou rozprávkou to teda bolo tak.
Dávali ti v nej
rovno do kolisky
všetko.
Ba všetko, dieťa.

Zákony.
A múdrosť hlbín.
Výrok pokonný,
závratne presný.
Veci človekove.
Všetko, ba všetko.
V najprostejšom slove.

Nuž tak to teda bolo s rozprávkou.
Neviditeľní anjelici slov
chodili denne háčkovať ti krídla
zo snov a krásy.

Boli v krpčekom
a v onuckách.
Ó, nehanbi sa za ne,
ich nechtíky, vždy zemou umazané.

Veď nezáleží na tom, nezáleží,
v akej šiel obuvi ten, ktorý teraz leží
blízkučko pravdy.

Milan Rúfus

Pred 195-mi rokmi sa narodil významný predstaviteľ slovenskej kultúry Jozef K. Viktorin

Pansláv a vydavateľ

Medzi významných predstaviteľov slovenskej kultúry a národného hnutia treba bezpochyby rátať aj kňaza, národného buditeľa, vydavateľa slovenskej literatúry, organizátora kultúrneho života a publicistu JOZEFA KAROLA VIKTORINA (1822 – 1874).

Jozef Karol Viktorin sa narodil dňa 12. marca 1822 v Zavare neďaleko Trnavy v rodine moravského roľníka a grófskeho záhradníka. Gymnázium absolvoval v Trnave a v roku 1840 začal študovať teológiu v tamojšom biskupskom seminári. Za kňaza ho vysvätili v roku 1847. Bol kaplánom v Senici a potom v Trstíne. V roku 1848 ho od mája do decembra väznili v Bratislave, odtiaľ sa neskôr vrátil do Trstína. Od roku 1850 bol kaplánom v Skalici, od roku 1852 v Starom Budíne, od roku 1855 v Budíne a v roku 1866 sa stal farárom vo Vyšehrade (Visegrád v Maďarsku). V júli 1874 ho však museli previezť do ústavu pre choromyseľných, ktorý viedli milosrdní bratia, kde napokon 21. júla 1874 spáchal samovraždu. Pochovali ho v jeho pôsobisku – vo Vyšehrade.

NÁRODOVEC

Jozef Karol Viktorin sa prejavoval ako národný buditeľ. Národne a slovansky bol orientovaný už počas štúdií. On, Ján Palárik a Martin Hattala tvorili skupinku národne zapálených bohoslovcov. Ako bohoslovec prispieval do štúrovských *Slovenských národných novín* a do *Orla Tatránskeho*, čo bola literárna príloha *Slovenských národných novín*. V roku 1846 dokonca spolu s Jánom Palárikom vystúpil s ostrou kritikou cirkevných a národnostných pomerov v Uhorsku. Tejto trojici preto hrozilo vylúčenie zo seminára. Spolu s Jánom Krstiteľom Tomborom v roku 1846 navštívil v Pešti Jána Kollára, aby mu oponovali v jeho úsilí zachovať na Slovensku češtinu.

V čase svojho pôsobenia v Senici sa zoznámil s Jozefom Miloslavom Hurbanom, ktorému na počiatku revolučného roka 1848 výdatne pomáhal. V Bratislave ho väznili za účasť na slovenskom povstaní v rokoch 1848 a 1849. Po revolúcii publikoval aj v slovenských a českých periodikách *Pražské noviny*, *Slovan*, *Slovenské noviny!!* a *Viedeňský denník*. Aktívne spolupracoval so Slo-

venskými národnými novinami, ktoré vydával Ľudovít Štúr.

Spolu s Palárikom okolo seba sústredili slovenských vzdelancov, v roku 1850 vytvorili finančnú zbierku na podporu založenia Matice slovenskej. Bol to muž číslo dva v *Listine zakladajúcich členov Matice slovenskej*.

FILOLÓG

Vari najväčší význam v jeho práci mala však jeho vydavateľská činnosť. Spolu s Jánom Palárikom zorganizoval nakladateľstvo a v roku 1858 začali vydávať almanach *Concordia*, ktorý už svojím názvom pripomínal poslanie poslúžiť jednotu národného hnutia, a to upevňovaním spisovnej slovenčiny a odstraňovaním konfesionalizmu ako prekážky v zjednocovaní národných kultúrnych síl. V tomto almanachu publikoval niekoľko svojich cestopisných črt.

V rokoch 1860 až 1863 vydal vlastným nákladom tri zväzky ročenky *Lipa*. Vydával aj práce slovenských autorov. V roku 1861 to boli básne Andreja Sládkoviča a v roku 1863 výber zo spisov Jána Hollého i drámy Jonáša Záborského v rokoch 1865 a 1866.

V roku 1860 vydal v Pešti jazykovedné dielo, slovenskú gramatiku pre Nemcov *Grammatik der slowakischen Sprache*, ktoré vyšlo celkove v štyroch vydaniach, a to v rokoch 1862, 1865 a 1878. Preukázal v ňom svoje mimoriadne filologické vzdelanie.

MECÉN

V úsilí vytvoriť spoločnú národnú literatúru na jednotnom jazykovom základe Jozef Karol Viktorin v mene mladej katolíckej inteligencie nadšene volal v ústrety generácii štúrovcov: „*S úprimným citom láski bratrskéj bratom našich Evanjelikou jako Slovákou a našincou objímame a radostne voláme: bratja, vítame Vás srdečně, že sme sa po dlhom túlaňí a rozkmásaňí zišli.*“

Kvôli požiadavke národnej jednoty teda nielen sledoval, ale aj verejne hlásal ekumenické ciele.

Jozef Karol Viktorin bol skutočným mecénom slovenskej literatúry. V testamente tiež odkázal väčšiu sumu na jej podporu. Vo Voderadoch založil spolu s Ferkom Urbánkom v roku 1872 knižnicu čitateľského spolku. Preložil aj spis *O nasledovaní Krista*, ktorého autorom bol Tomáš Kempenský. Práca vyšla tlačou v roku 1867.

V čase svojho pôsobenia vo Vyšehrade sa zaoberal dejinami tohto starého strediska. Výsledky publikoval časopisecky i v monografii, ktorá vyšla po nemecky aj po maďarsky.

Veľmi hodnotná je jeho korešpondencia. Písomné styky udržiaval nielen so slovenskými literátmi – Ján Palárik, Jonáš Záborský –, ale aj s českými, ruskými, maďarskými a s nemeckými učencami.

Zlatým písmom sa zapísal aj do dejín uhorského cestovného ruchu. Mnohí ho pokladajú za jeho zakladateľa. Vo Vyšehrade dal vybudovať turistický chodník z mestečka na horný hrad, ktorý doteraz nesie jeho meno. Vo významnej miere sa zaslúžil o ochranu miestnych umeleckých a historických pamiatok.

Ako prejav jeho kvalít a za svoju činnosť dostal Jozef Karol Viktorin nemalo ocenení. Bol člen Kisfaludyho spoločnosti. V roku 1863 sa stal čestným členom univerzity v Charkove, dokonca ho aj vyznamenali ruským Radom sv. Anny II. stupňa.

LUBOMÍR V. PRIKRYL
(Snímka: archív autora)

Staňte sa členom Klubu časopisu VOX

Časopis **VOX** je závislý od podpory svojich čitateľov.

Predplatením si časopisu

a získaním aspoň jedného predplatiteľa

alebo akýmkoľvek finančným darom

sa automaticky stávate členom klubu.

Členom klubu môže byť jednotlivec, rodina,
spoločenstvo či firma.

Viac informácií získate na www.vox.prikryl.sk

Pôstne závesy boli prostriedkom na rozjímanie, slúžili aj na edukáciu pomocou obrazov

Pôstne závesy

Len pár kilometrov od slovenských hraníc v poľskej obci Oravka (poľ. Orawka) v drevenom Kostole sv. Jána Krstiteľa sú v tomto čase zavesené štyri pôstne závesy.

Na svete sa zachovalo iba niekoľko desiatok pôstnych obrazov. Obrazy v minulosti a aj teraz majú za cieľ upozorniť ľudí na hlbšie precítienie umučenia Krista. V susednom Poľsku je ich päť, z toho štyri sú v kostole v Oravke. Zavesujú sa každý rok v pôste iba na desať dní v roku, zvesujú sa v stredu pred Zeleným

štvrtkom. Ide o závesy *Pieta pod krížom*, *Bičovanie Krista*, *Kajúca Magdaléna* a *Sedembolestná Božia matka*. Najstarší zo závesov je *Pieta* a je zo 17. storočia.

Kostol v Oravke postavili v 17. storočí. Okrem neskôr pristavenej murovanej kaplnky je celý drevený. Steny a strop je pokrytý farebnými vyobraze-

niami zo života sv. Jána Krstiteľa a života uhorských a poľských svätých do 17. storočia. Nie je známe, kto ho vymaloval a za akých okolností.

Okrem malieb ku koncu pôstneho obdobia v čase od Smrtnej nedeľe do stredu pred Zeleným štvrtkom sú v kostole zavesené pôstne závesy.

V stredoveku, keď málo ľudí vedelo čítať a písať, slúžili ako upozornenie pre veriacich, že sa blíži veľkopôstne Trojdnie. Historické ľanové plátna sú pomaľované temperou. Zahaľujú sa nimi tri oltáre, hlavný a dva bočné, a do roku 2013 sa plátnom zahaľovalo aj súsošie *Ukrižovania*, nachádzajúce sa na nosnom tráme pod oblúkom v strede kostola (na snímke).

Najstaršie plátno je viditeľne datované na rok 1676, ostatné tri sú mladšie, pochádzajú zo začiatku 19. storočia. V posledných rokoch sa závesy zreštaurovali a podšili sa tenkým čiernym ľanovým plátnom. V roku 2015 skupina odborníkov verifikovala tkaninu a uznala *Pietu pod krížom* za jednu z ôsmich typu *Arma Christi*, zbrane Krista. Je to barokový pojem, ktorým sa v kresťanskej ikonografii označujú nástroje umučenia Krista: bičovanie, korunovanie trňovou korunou a ukrižovanie. Ich zobrazenie vychádza z biblických textov. Ďalšie tri závesy sú zaradené ako *jednoscénové*.

V hornooravskej obci Oravka sa spomínané pôstne závesy pravdepodobne používali od ich začiatku, teda prvý od roku 1676.

-red-

**Objednajte si
dvojtyždenník o náboženstve a kultúre**

VOX

**Celý ročník
si môžete objednať**

kedykoľvek v priebehu roka.

Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy.

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

**Do správy pre prijímateľa kvôli identifikácii platby
uved'te**

priezvisko a adresu

VOX

**Dvojtyždenník o náboženstve
a kultúre**

Vydáva Rada pre vedu, vzdelanie
a kultúru KBS

Adresa redakcie: Dvojkrížna 4,
821 06 Bratislava
ISSN 1339-3634

Vychádza dvojtyždenne v pdf podobe.
Cirkevný cenzor: ThLic. Zdeno Pupík, PhD

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl
tel. +421 915 793 811,
e-mail: prikryl62@gmail.com

**Predplatné si je možné objednať
e-mailom alebo telefonicky:**

vox.zdruzenie@gmail.com,
prikryl62@gmail.com
+421 915 793 811

Číslo bankového konta:
SK03 0200 0000 0035 0204 0751